

HET TIJDSCHRIFT
VOOR DE

Politie

ONAFHANKELIJK OPINIEBLAD • NUMMER 3 • 2024 • WEBSITEVOORDEPOLITIE.NL

OTTO ADANG

“Ordehandhaving gaat uiteindelijk om het beïnvloeden van een situatie”

→ pagina 20

GERT JAN DE JONGE

“Roep om bewapening lijkt meer en meer te worden beantwoord”

→ pagina 40

Geweldsmonopolie van de politie

EEN PRECAIRE VERANTWOORDELIJKHEID

Sinds 1973

Peli™ G5 - Field Wallet
Water-, crush- en hackerproof.

vonkbv.com | info@vonkbv.com
+31 (0)88-03 30300 | Piershil

Leergang Financieel-economisch strafrecht en criminaliteit – handhaving, opsporing en verdediging

START: 5 november 2024 | **NOVA:** 38 PO

In deze leergang aan de VU in Amsterdam ga je aan de slag met de belangrijkste thema's en deelgebieden van het financieel-economische strafrecht en de financieel-economische criminaliteit. Daarbij wordt veel aandacht besteed aan de praktijk. Je verdiept je niet alleen in het 'klassieke' economisch strafrecht, maar ook in specialistische onderwerpen zoals witwassen, belastingontduiking, corruptie, milieudelinquentie en handel met voorwetenschap.

"Financieel-economische criminaliteit is een enorme uitdaging voor onze maatschappij. Denk aan witwassen, corruptie, milieucriminaliteit, belastingfraude. Maar denk ook aan de mogelijke gevolgen, zoals torenhoge transacties en het vervolgen van bestuurders. Er is een grote behoefte aan deskundig advies en doortastende bijstand. De leergang kan in dit kader een mooie stap zijn, mede door een groep uitzonderlijke docenten uit praktijk en wetenschap."

– Prof. mr. Roan Lamp, hoofddocent van de leergang en partner bij De Brauw Blackstone Westbroek.

VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

VU LAW ACADEMY

Meer informatie en inschrijven:
www.vulaw.nl | 020-5986255

Geweld

De mogelijkheid om geweld toe te passen maakt de politie uniek. Ze beheert in belangrijke mate het geweldsmonopolie van de overheid. Soms is geweld nodig om het goede samenleven, waar de overheid voor staat, te beschermen. Maar tegelijkertijd is het precair.

Onder geweld valt inzet van of dreiging met wapens en de Mobiele Eenheid, maar ook het vastpakken en wegduwen van mensen. Bij ongeveer 1 op de 200 geregistreerde incidenten vindt een vorm van geweld plaats. Bij veel meer dan de helft van die gevallen is dat alleen fysiek. De politie gebruikt dus wapens of dreigt daarmee in ruim minder dan 1 op de 400 incidenten. Niettemin overlijden elk jaar enkele mensen als gevolg van politiegeweld. Veelal geen criminelen, maar verwarde mensen.¹

Vaak wordt benadrukt dat het in het politiewerk essentieel is dat de mogelijkheid om geweld toe te passen zo weinig mogelijk wordt benut, terwijl het tegelijkertijd essentieel is dat de mogelijkheid om het toe te passen altijd bestaat. Het vraagt professionaliteit om deze terughoudendheid aan de dag te leggen. Heel vaak gaat dat goed; dan lossen politiemensen een situatie pratend op.² In een beperkt aantal gevallen moet er geweld gebruikt worden. En daarbij lijkt het soms fout te gaan, getuige de filmpjes die op social media worden gedeeld, hoewel deze niet altijd het hele verhaal tonen.

De politie zal voortdurend moeten tonen dat de geweldsbevoegdheid bij haar in goede handen is. Vertrouwen in de politie is dus cruciaal.³ En vertrouwen moet verdiend worden. De politie heeft dat voor een groot deel in eigen hand, onder andere door goede selectie en opleiding, voortdurende training

en zorgvuldige toetsing van geweldsaanwendingen. Nodig is verder politieleiderschap, dat met politiemensen in gesprek is over goed politiewerk en professionaliteit van het handelen, met oog voor de waarden van de rechtsstaat. Het feit dat geweldstoepassing – weliswaar licht – toeneemt, moet iedereen op scherp zetten en de zoektocht doen starten naar de oorzaak hiervan.

Toch is het te eenvoudig om alleen naar de politie te kijken. De filosoof Achterhuis, die een vuistdik boek over geweld schreef, legt tevens een koppeling naar macht.⁴ Hij waarschuwt tegen centrale aansturing. Beloften van grotere slagkracht, zoals bij de vorming van de landelijke politie, berusten volgens Achterhuis immers op de inzet van meer geweld en dwang. Hetzelfde geldt voor *het keiharde optreden* tegen grensoverschrijdend gedrag en straatterror, zoals beloofd wordt in het recente hoofdlijnenakkoord.

Over één ding zal iedereen het eens zijn: alle andere aanpakken om veiligheid en leefbaarheid op niveau te houden verdienen de voorkeur boven geweldstoepassing door de politie. Geweld is niet alleen een laatste redmiddel, het lost de echte problemen uiteindelijk ook niet op. •

- 1 Boer, H. de, Ferweda, H., Kuppens, J., & Leiden, I. van (2022). *Fatale politie-incidenten. Patronen bij fatale incidenten binnen de context van politie-optreden*. Beke-reeks.
- 2 Rood, J. (2012). Het gezag van de politieagent in drie vragen. In: Jansen, Th. e.a. (red.), *Gezagsdragers, de publieke zaak op zoek naar haar verdedigers*.
- 3 In Amerika was dat vertrouwen in 2020 weg, wat leidde tot de defund-the-police beweging (Slort, 2023). Het bewaren van de vrede. In: Hoorn, J. van, & Bavel, M. van (red.), *Onze politie in een kwetsbare rechtsstaat*. Gompel&Svacina, p. 39 - 62.
- 4 Achterhuis, H. (2008). *Met alle geweld*. Lemniscaat.

Jaco van Hoorn
Hoofdredeur

Foto: Meesters Multi Media

Foto: Meesters Multi Media

Foto: Erik Laan Photos

6

Prof Annika Smit verkent met actie-onderzoek **morele weerbaarheid in onbeheersbare conflictsituaties van de politie**. "Zonder zicht op intentie kan eigenlijk niets zinnigs over geweld gezegd worden."

10

De taskforce '**Onze hulpverleners veilig**' is ingesteld om aanvullend bij te dragen aan het tegengaan van agressie en geweld tegen hulpverleners. Maiko Teuben noemt in zijn bijdrage een serie inzichten die relevant zijn voor **veilig werkgeverschap bij de politie**.

20

Barbara van Caem en **Joery Matthys** spraken met **dr. Otto Adang**. Adang was tot voor kort lector Openbare orde & Gevaarbeheersing aan de Politieacademie en bijzonder hoogleraar Veiligheid en collectief gedrag aan de Universiteit Groningen.

Coverfoto
Meesters Multi Media

Colofon

Nummer 3, jaargang 86

Verantwoordelijk uitgever

Mr. Stephan Svacina
Gompel&Svacina bv
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
info@gompel-svacina.nl
www.gompel-svacina.eu

Hoofdredacteur

Drs. Jaco van Hoorn MPA

Redactie

Dr. Maud van Bavel, Ruben Boomsma
MSc, Marcel Bruinsma MBA, dr. mr.
Barbara van Caem, Stan Duijf MSc,
mr. Philippe Estourgie, dr. Edwin
Kruisbergen, dr. Wouter Landman,
mr. dr. Joery Matthys, prof. dr. mr. Marc
Schuilenburg, prof. dr. Annika Smit,
dr. Ronald van Steden, dr. Sara Stronks,
prof. dr. Pieter Tops, Lisanne de Weerd
MSc

Eindredactie en redactieadres

Jan van Balkom MA
+31 (0)6 13470687
Achterstraat 95
5268 EB Helvoirt
janvanbalkom@gompel-svacina.nl

Boekenredactie en recensies

Dr. mr. Barbara van Caem
Alpen Rondweg 23
1186 CV Amstelveen

Foto: Unsplash/Angelo Abear

29

Vana Hutter (NSCR) en collega-wetenschappers onderzochten dat ook **representative learning design**, **cognitive load theory** en **impliciete leermethoden** aanknopingspunten zijn om geweldbeheersing bij politiemensen te vergroten.

Foto: Meesters Multi Media

36

Katharina Krüsselmann en Richard Martens onderzochten hoe met de Firearms Focal Point een betere **systematische registratie** van gegevens van in beslag genomen en onderzochte **geweldsmiddelen** kan worden gecoördineerd.

En verder

Columns

- 14 **Magrete van der Steeg:** Hoe ver reikt het blauw van de blauwe kamer?
- 19 **Peter Klerks:** De integriteitsparadox
- 33 **Bas Mali:** Leren van geweld

En meer ...

- 15 **Maarten Pronk & Robert Jansen:** Geweldsbevoegdheid van de politie
- 25 **Jaap van Lakerveld & Joery Matthys:** Agressie tegen de politie
- 40 **Gert Jan de Jonge:** Toekennen van verdedigingsmiddelen aan boa's

Vaste rubrieken

- 34 **Gelezen**
- 44 **Verder lezen op de website**
- 46 **Geslaagd**

Verder lezen op de website

Lisa van Reemst: Hoe agressie tegen de politie samenhangt met kenmerken van de agent

Marie Rosenkrantz Lindegaard et al.: De-escalatie van agressie tijdens politiebürgeracties in het uitgaansleven

Advertenties

Irene Schaddelee-Pesch
+31 (0)6 23700323
info@is-acquisitie.com

Abonnementen

Het Tijdschrift voor de Politie verschijnt vier keer per jaar en is gratis voor politiemensen. Overheid/instelling/zakelijk: €179,- Privépersoon: €89,50

Abonnementen lopen per kalenderjaar en worden automatisch verlengd, tenzij uiterlijk 30 dagen voor de vervaldatum bij onze abonneeservice wordt opgezegd.

Abonneren kan via www.websitevoordepolitie.nl of via onze abonneeservice.

Gompel&Svacina Abonneeservice

Postbus 105
2400 AC Alphen aan den Rijn
Tel. NL: 0031 (0)172476085
Tel. BE: 0032 (0)25888745
E-mail: TVP@spabonneeservice.nl

Geweld

EEN KRITISCHE
REFLECTIE OP
INTENTIE

Geweld is potentieel impactvol, ook voor degene die het inzet. Maar wat is geweld? Menig onderzoeker en filosoof heeft dat geprobeerd te vatten. In dit artikel zal ik geen klaarheid brengen met een eenduidige definitie, maar me richten op een empirische studie van de uitvoeringspraktijk¹ die werkgerelateerde geweldsproblemen van politiemensen theoretiserend relateert aan moreel besef. Deze veel geciteerde, rijke studie belicht ik kritisch vanuit andere bronnen. Zo tonen zich een meerduidigheid en gelaagdheid van geweld die niet vragen om *definities*, maar om te bezinnen op onderliggende *intenties* van geweldgebruik door politie.

Geweld wordt door degene die zich er diepgravend op richt als lastig te duiden concept beschreven. Zo stelt Achterhuis² in zijn omvangrijke boek dat geweld een existentieel thema is, verweven met de kern van het menselijk leven en met 'het kwaad' – ook bij degene die conceptueel onderzoekt: “[W]ie geen risico’s wil lopen, dient de zoektocht naar de bronnen van geweld waarin ieder zichzelf kan tegenkomen, niet te ondernemen”, waarschuwt hij (p. 24). Naar mijn beeld is geweld fundamenteel menselijk omdat het over een combinatie gaat van wezenskenmerken: de ervaring van pijn, het lijden; en over de interpretatie van de bron (intentie) die eraan ten grondslag ligt.

Intentie

Volgens Achterhuis “[bestaat geweld] [...] in het min of meer intentioneel toebrengen of dreigen toe te brengen van schade aan mensen of voorwerpen” (p. 28). De effecten van die (potentiële) schade zijn cruciaal. Komt deze met een ervaring van pijn, dan is er meer

geweld: bij schade aan een tafel is er minder sprake van geweld dan bij schade aan een levend wezen. Bovendien zal schade aan een mens bij wie pijnstilling is toegediend, minder als geweld worden beschouwd dan als die mens pijn lijdt. Wanneer we ons hier een voorstelling van maken in een medische setting, dient het tweede aspect zich aan: intentie.

Zonder zicht op intentie kan eigenlijk niets zinnigs over geweld gezegd worden. “Om over geweld te kunnen spreken, is het van belang dat we de intentie achter een handeling zichtbaar maken” (idem, p. 82). Geweld geeft daarmee uitdrukking aan een menselijke interpretatie van een intentie die aan de handeling ten grondslag ligt. In discussies over verschillen tussen verbaal en fysiek geweld wordt hier soms aan voorbijgegaan: geweld is verbonden met de *intentie* die wordt *ervaren*. Kilheid van een ouderlijk woord kan door een kind als gewelddadiger ervaren worden dan een ‘corrigerende tik’ uit machteloze betrokkenheid. Daarbij kunnen interpretaties ver uiteenlopen: het woord of de klap kan het

Over de auteur

Prof. dr. Annika Smit is lector weerbaarheid aan de Politieacademie en bijzonder hoogleraar weerbaarheid bij de politie aan de Universiteit voor Humanistiek.
annika.smit@politieacademie.nl

kind volstrekt anders duiden dan hoe de ouders eigen opzet ervaart.

Interpretatie is wezenlijk van belang en reeds in een definitie klinkt een opvatting over intentie door. Naast opvattingen zoals de voorgaande richting *schade* verwijzen andere naar *overheersing*: “[...] geweld is aanwezig waar de mens gericht is op de overweldiging van de ander of het andere”³ (p. 24). Vanuit een schadeperspectief wordt dwang opgevat in een continuüm richting geweld; en dit gaat in wezen over *veiligheid* van degene die het geweld ondergaat. Een perspectief van overheersing raakt een andere waarde, dan is geweld onderdeel van een geloofwaardige uitoefening van dwang. Hier is *vrijheid* in het geding.

Geweld bij de politie

Hoewel politie doorgaans spreekt over veiligheid, ligt dwang vaak ten grondslag aan het perspectief op geweld. In het klassieke werk ‘Police streetcorner politicians’ stelt Muir dat politiemensen dwang gebruiken als middel om gedrag van anderen te beheersen door te dreigen met schade. Daarmee staat overheersing centraal. In zijn etnografische studie volgt Muir achtentwintig Amerikaanse mannelijke politieagenten en concludeert dat aan hun handelen keuzes ten grondslag liggen hoe om te gaan met paradoxen van dwang (p. 147). Dit rationele oordeel komt overeen met een classificatie van vrijheid en veiligheid in het ‘koude spectrum’ van waarden, in “een berekenende moraal van afstandelijke relaties” (in tegenstelling tot ‘warme’ waarden zoals trouw en zorg)². *Waarom* veiligheid en vrijheid doorgaans koud/rationeel opgevat worden, weet ik niet. Het staat immers in groot contrast met de existentiële aard van geweld, dat diep menselijk en gevoelig ligt.

Met een louter rationele insteek kan ik geweld niet doorgronden. Ik betwijfel of geweldgebruik wordt ingegeven door alleen rationele keuzes. Die indruk wekken de moreel geladen verhalen van de politiemensen die Muir beschrijft ook niet. Naarmate ik zijn tekst verder bestudeer, krijg ik het vermoeden dat het vooral Muir is die gedrag achteraf rationeel verklaart; en ook dat hij zelf niet overal raad wist met zijn analytische insteek. Soms geeft hij blijk van ontvankelijkheid die niet in zijn analytische kaders past en ik constateer bovendien een logische inconsistentie in zijn verhaal.

Zonder zicht op **intentie** kan eigenlijk **niets zinnigs** over geweld **gezegd** worden

Eerst die inconsistentie. Muir beschrijft vier typen politiemensen, waaronder de ‘professional’, de goede politieagent. Bij het indelen van politiemensen speelt zijn oordeel over hun mensbeeld een centrale rol. De professional heeft een ‘tragisch’ mensbeeld: in de kern zijn alle mensen één, lijden ze in hun gezamenlijke lot en maken ze keuzes die soms goed, soms slecht uitpakken in uitwisseling met anderen. Dit stelt hij tegenover een (volgens hem niet met professioneel politiegeweld te verenigen) cynisch mensbeeld: een onderscheid tussen goede en slechte mensen, die verdeeld zijn in twee wezenlijk verschillende categorieën. Muir expliciteert zijn eigen mensbeeld niet, maar ik leid een cynisch mensbeeld af uit zijn machiavelliaanse keuze voor paradoxen van dwang en zijn inleidende woorden: “What is a good policeman?” (p. 3; cursivering van mijn hand). Gefascineerd door hoe dwang corrupteert, stelt Muir de mens zelf aan de orde, niet diens gedrag, en *identificeert* politieel handelen met de personen die hij onderzoekt. De goede politiemens blijft genuanceerd kijken naar hoe complex gedrag tot stand komt in het samenleven. Ondanks dat hij zelf goede en slechte politiemensen categorisch scheidt, beschrijft Muir dat de professional precies dit type onderscheid niet maakt. Hij ontdekt daarmee mensen die zijn eigen uitgangspunt over de mensheid verwerpen – en koppelt precies die ontkrachting aan hun professionaliteit.

Ontsnappen aan geweld?

Hoe komt Muir op het spoor van professionals die aan zijn eigen uitgangspunt ontsnappen? Mensbeelden zouden weleens minder statisch

- ¹ Muir, W.K. (1977). *Police Streetcorner Politicians*. Chicago: The University of Chicago Press.
- ² Achterhuis, H. (2008) *Met alle geweld*. Rotterdam: Lemniscaat.
- ³ Tongeren, P. van (2000). *Taal en Geweld*, in Boey, p. 13-31.

Hoewel politie doorgaans spreekt over **veiligheid**, ligt **dwang** vaak ten **grondslag** aan het **perspectief** op geweld

kunnen zijn dan Muir zelf aanneemt in zijn studie. Ook lijkt het erop dat zijn rationele frame op bepaalde aspecten overruled is door iets wat buiten zijn analytische kaders ligt. Nu kom ik bij de uitstapjes. Zo beschrijft hij een politieagent die verbindt met een gewelddadig ruziënd echtpaar, door een diepere laag onderliggend aan hun gedrag te duiden: “In reformulating the meaning of events in terms which rang true to his citizenry, [the police officer] had to say what he did not necessarily believe. He was an advocate, a mouthpiece for someone else’s soul” (p. 100).

In de marge van de tekst laat Muir vervolgens (bijna!) ontsnappen wat aandacht verdient. Een voetnoot vermeldt dat geweld doorgaans meer geweld oproept, maar dat soms het geweld ineens stopt: “[S]ome threats did not create perpetual hatred. When the objective of these threats was the welfare of the person being threatened and he ultimately realized it, the threats received a justification which cut the vicious cycle of power and reprisal” (p. 71). Hier laat zich geen berekenende moraal zien van afstandelijke relaties vanuit een koud-rationele afweging. Deze observatie paste niet binnen het analytische kader en omdat Muir dit niet problematiseert, blijft een cruciale mogelijkheid buiten beschouwing, namelijk dat politiemensen hier iets anders beogen dan beheersing vanuit een rationele keuze om te dealen met de paradoxen van dwang.

Paradoxen zijn *schijnbare* tegenstellingen en kunnen worden ontmaskerd. In een aanzet hiertoe richt ik me op het tweede aspect dat hij, naast het tragische mensbeeld, centraal stelt in professionaliteit van politiedwang: moraliteit. Hij zoomt in op hoe politiemensen het begrenzen van vrijheid al dan niet verenigen met hun moraliteit, zonder voortdurend last

te hebben van gewetensbezwaren. De professional doet dit vanuit een breder zicht dan alleen op het individu wiens vrijheid wordt ingeperkt en plaatst het politieel handelen in een maatschappelijke context waarin macht eerlijk(er) verdeeld dient te worden. Het valt mij op dat ‘macht’ hier als eenduidig begrip wordt beschreven: tegengestelde belangen van verschillend gewicht die als vanzelfsprekend in termen van dwang opgevat worden. Maar welke belangen staan allemaal op het spel in de contexten van mensen die geconfronteerd worden met politiedwang? Zo vanzelfsprekend vind ik die eenduidigheid niet.

De soms gewelddadige zoektocht in het samenleven gaat namelijk niet louter om ‘wie overheerst wie’. Om dit te illustreren put ik uit andere literaire bronnen, die door wetenschappers veelvuldig worden geraadpleegd om de meerduidigheid van geweld te onderzoeken². In de roman *Dokter Glas* toont Hjalmar Söderberg⁴ hoe een dieper verlangen *juist* niet gelegen is in dwang: “Men wil bemind worden, bij gebrek daaraan bewonderd, bij gebrek daaraan gevreesd, bij gebrek daaraan verafschuwd en veracht. De ziel huilt voor de leegte en wil tot iedere prijs contact.” In lijn hiermee beschrijft Maddy Stolk⁵ haar ontdekking dat anonieme Indische voormoeders (‘njais’), die bij gebrek aan maatschappelijke positie een uiterst kwetsbaar bestaan leidden, iets heel dierbaars met elkaar deelden. “Waar ik verwachtte misère aan te treffen of smeulende woede, trof ik schoonheid. Diep verdriet was er ook, maar daaronder zat iets wonderbaarlijks: een oerkracht en een diepe verbinding.” Deze romans illustreren een gelaagdheid in (potentieel) gewelddadig samenleven die in wetenschappelijk onderzoek snel verloren raakt⁶.

Wat niet ontsnappen mag aan onze aandacht

Ondanks het feit dat Muir zijn analytische insteek niet problematiseert, verwoordt hij wel meerduidigheid: “[The police officers] attempt to put their citizenry’s case in the best light was not a matter of incincerity. Rather it was a means of helping a family uncover deeper truths – the human desire to matter” (p. 100). Hij beschrijft onvoorspelbare geweldsmomenten van professioneel handelen die zich juist onttrekken aan het kader van dwang, waardoor de geweldsspiraal stopt. Dan raakt een politieagent een andere laag

⁴ Söderberg, H. (2009). *Dokter Glas*. Amsterdam: Wereldbibliotheek (oorspronkelijke Zweedse uitgave uit 1905: *Doktor Glas*).
⁵ Stolk, M. (2023). *Soedah laat maar: Een Indische familie-geschiedenis*. Amsterdam: AmboAnthos.
⁶ Zo schrijft Achterberg dat zijn wetenschappelijke werk over geweld beter een roman had kunnen zijn.

dan die waarin met alle geweld pijnlijk wordt gedwongen of beschadigd.

Met louter intenties van dwang en schade lijkt geweld voort te zetten. In het stoppen van deze geweldspiraal tonen politiemensen zich als tijdelijke 'drager' van een onderliggend verlangen (Muir, Söderberg) of oerkracht (Stolk). Drager, omdat het overeenkomt met een plots vibrerend contact dat socioloog Rosa resonantie noemt⁷. De professional van Muir lijkt resonantie te stimuleren tussen in geweld verwikkelde partijen, waardoor die kunnen communiceren op een manier die ontoegankelijk voor hen was (geworden). Muirs observaties van het stoppen van geweld omvatten alle vier de aspecten die resonantie kenmerken: de politiemensen worden *oprecht geraakt*, zijn *responsief* en niet instrumenteel in hun zelfeffectiviteit, tonen een *transformatieve* kwaliteit (geweldsspiraal stopt) in een intrinsiek *onbeheersbaar* moment. Muir wijst expliciet op de onvoorspelbaarheid voor de politieagent bij het daadwerkelijk oplossen van geweld; die situaties laten zich niet beheersen. Samenvattend kan gewetensvolle inzet van

geweld door politie geen volledig beheersbare, rationele of technische aangelegenheid zijn en dit noodzaakt morele beschouwing en doorleving door politiemensen. Uiteindelijk is de politie gericht op beschadiging noch overheersing. Haar onderliggende intenties zijn op een gelaagde manier verbonden met geweld, dat op delicate wijze samenhangt met wat Muir het tragische mensbeeld noemt. Een mensbeeld dat om onderhoud vraagt, om zorgvuldige alertheid in de uitoefening van het vak – omdat het niet vanzelfsprekend is in voortdurend contact met mensen die al dan niet letterlijk om politie vragen. Een cynisch mensbeeld valt naar mijn mening niet te verenigen met artikel 1 van de Grondwet. In een tijd waarin dit artikel misschien eerder moet wijken dan een onbezonnen mensbeeld, realiseer ik me dat dit een risicovolle constatering kan zijn. De waarschuwing van Achterhuis indachtig vind ik toch dat ik het niet moet nalaten. Met actie-onderzoek naar morele weerbaarheid⁸ ben ik dan ook resonantie aan het verkennen in onbeheersbare conflictsituaties van de politie.

⁷ Rosa, H. (2019). *Resonance. A sociology of our relationship to the world*. Cambridge (UK): Polity Press.

⁸ Smit, A.S. (2023). Onderzoek naar kritische politieprestaties: over leven van een wetenschapper. *Waardenwerk. Journal of Humanistic Studies*, 94/95: 13-23.

Veilig werkgeverschap bij de politie

De taskforce 'Onze hulpverleners veilig' is ingesteld om aanvullend bij te dragen aan het tegengaan van agressie en geweld tegen hulpverleners, specifiek de brandweer, de boa's en de politie. Veilig werkgeverschap wordt daarbij gezien als een belangrijke hefboom om stressgerelateerde klachten en werkuitval bij medewerkers zoveel mogelijk te voorkomen en duurzame inzetbaarheid en goed functioneren te bevorderen. Zo heeft de taskforce ter ondersteuning daarvan onder meer een handelingskader 'doxing' ontwikkeld en wordt de richtlijn Psychosociale ondersteuning geüniformeerd nu herzien vanuit een bredere visie op veilig werkgeverschap. Daarnaast wordt ingezet op het vergroten van de wetenschappelijke aandacht voor dit onderwerp. Onder meer door het formeren van een kenniskring met betrokken wetenschappers, het organiseren van kennisconferenties en het uitzetten van onderzoek¹.

Over de auteur

Drs. Maiko Teuben is werkzaam bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Hij was samen met Otto Adang verantwoordelijk voor het opzetten van de kennis- en onderzoekspijler van de taskforce. Inmiddels is hij werkzaam bij het project Werkgeversrol bij agressie en geweld tegen werknemers van JenV. m.b.t.teuben@minjenv.nl

De ambitie is om die wetenschappelijke inzichten ook beter toegankelijk te maken voor de (beleids)praktijk. Niet onbelangrijk in een periode waarin een groot aantal oudere en ervaren collega's uitstroomt en een nieuwe generatie 'startbekwaam' instroomt.². Het vergt ook op een diepere laag een 'duurzaam willen' om de noodzakelijke cultuur, gedrag en houding van leiding, staf en medewerkers hierop aan te passen, waarbij de menselijke maat net zo belangrijk wordt gezien als het volgen van de procedures. Daarmee wordt het ook een moreel vraagstuk. Deze lagen lopen ook door elkaar, beïnvloeden elkaar en kunnen niet zonder elkaar.

Wetenschappelijk onderzoek en discussie

Ter inspiratie volgt hieronder in vogelvlucht een serie inzichten³ op die verschillende lagen uit wetenschappelijk onderzoek en discussie die relevant zijn voor veilig werkgeverschap

bij de politie. De twee bronnen die hiervoor zijn gebruikt, zijn publicatie 'Feiten, stellingen en vragen over agressie tegen hulpverleners' (2024) en de publicatie inzake de oogst van de kennisconferentie van 2023⁴.

Definitie

Agressie en geweld bestrijken een brede range van dreigend kijken, schelden, dreigen, spugen, intimideren tot fysiek geweld. Dit is inclusief digitale agressie, seksuele intimidatie en discriminatie. Daarnaast is het motief van belang: komt het voort uit emotie of wordt agressie ingezet om de taakuitvoering bewust te beïnvloeden? Daar doorheen loopt de agressie van personen met onbegrepen gedrag en/of onder invloed van drank en/of drugs.

Aard en omvang

Als het gaat om inzicht in de aard en omvang, lijkt de politie het met de jaarlijkse GTPA-cijfers (Geweld Tegen PolitieAmbtenaren) goed

op orde te hebben, zeker in vergelijking met vele andere overheidsorganisaties. Maar tevens moet ook geconstateerd worden dat er door de lage meldingsbereidheid⁵ een grote onderregistratie is⁶. Dus wat zeggen deze cijfers?⁷ En wat kun je ermee? De jaarlijkse GTPA-cijfers lijken meer een communicatieve signaalfunctie – dus aandacht in media en politiek voor het onderwerp – te hebben dan een (evaluatieve) beleidsfunctie. Wat overigens een waarde op zich is.

Maar in welke mate leert de organisatie ervan? Om dat te doorbreken wordt in het onderzoek 'Indicatoren van agressie en geweld' gepleit voor een systematiek waarbij de GTPA-meldingen worden gecombineerd met periodiek belevingsonderzoek⁸. Als je vraagt wat medewerkers ervaren hebben, ontstaat nog meer en betere informatie over de aard, de omvang en het effect van de incidenten, hun bekendheid met het beleid en hun 'arbeidswelbevinden'. Op basis van analyse en duiding kan dan gekeken worden naar het effect van beleid, onderliggende mechanismen en verklaringen voor de geconstateerde agressie.

Uiteraard moet rekening gehouden worden met 'enquête-moeheid'. Omgekeerd: als medewerkers daadwerkelijk terugzien dat analyse van hun meldingscijfers kan leiden tot concrete maatregelen om hen te beschermen, kan dat weer bijdragen aan hun meldingsbereidheid. Daarover moet je dan overigens wel communiceren als organisatie.

Context

De literatuur stelt dat voor het vergroten van de meldings-, aangifte- en enquêtebereidheid een duidelijke context nodig is. Die begint met het stellen van een duidelijke norm. Agressie tegen agenten wordt nooit geaccepteerd. Daarbij bied je ook een handelingsrepertoire bestaande uit zowel actie naar de dader als actie naar de medewerker inzake preventie en zorg en nazorg. En (zeker op papier en op haar website) de politie heeft die ook.

Goed veilig werkgeverschap brengt meer met zich mee dan het ontwikkelen en invoeren van beleid en instrumenten

In de dagelijkse praktijk moet die formele norm echter concurreren met de informele norm binnen het team en de individuele norm van de agent. Vaak gaat die informele norm ervan uit dat agressie en geweld gewoon bij het werk horen en dat je ertegen moet kunnen. Daarnaast spelen bij het niet-melden en aangifte doen motieven als angst voor de mogelijke gevolgen, dat je niet geloofd wordt, dat je collega's je niet zullen steunen, dat het veel tijd en energie kost zonder dat het wat oplevert, etc. Iedere agent kent die informele norm en moet zich ertoe verhouden. Een onderzoeker heeft het over de '50 shades of no'.⁹

De uitdaging voor de werkgever is zorgen voor vertrouwen in de formele norm. Vraagstukken daarbij zijn in welke mate leidinggevenden het zorgen voor veiligheid en welzijn van hun medewerkers als onderdeel van hun taak zien en daartoe ook geëquipeerd zijn. En wordt de norm ook altijd consequent uitgevoerd? Hoopvol is dat blijkt dat, als er meer aandacht is voor de meldingsbereidheid, die ook toeneemt. Het opleggen van een verplichting leidt echter ook tot weerstand. Een oplossing is dan de norm te integreren via zingeving: melden doe je niet alleen voor jezelf. Je doet het ook voor je collega's. Daarnaast krijgt de norm – wanneer meld je iets? Wanneer doen we aangifte? – door er met elkaar in teamverband over te praten een gezamenlijke betekenis en haal je het uit de individuele sfeer.

- 1 Zie <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/publicaties/2023/07/14/onderzoeksagenda-taskforce-onze-hulpverleners-veilig>
- 2 Zie daartoe o.a. hoofdstuk 2 uit de Arboret (wetten.nl – Regeling – Arbeidsomstandighedenwet – BWBRO010346 (overheid.nl))
- 3 Dit is een samenvatting door de auteur zelf.
- 4 Deze publicatie wordt in het najaar 2024 door de taskforce op de overheidssite beschikbaar gesteld.
- 5 Zo kwam uit de veiligheidsmonitor naar voren dat de aangiftebereidheid ongeveer 20% is, afhankelijk van de aard van het delict.
- 6 Jaap van Lakerveld, Joery Matthys, et al. (2023). Indicatoren van agressie en geweld. Een verkenning van indicatoren van agressie en geweld jegens politieambtenaren, brandweerlieden en buitengewone opsporingsambtenaren (Boa's), in opdracht van WODC.
- 7 Cijfers agressie tegen de politie vragen om betere duiding – <https://pa-a.politieacademie.nl/Pages/Lector-Otto-Adang--%E2%80%98Cijfers-agressie-tegen-de-politie-vragen-om-betere-duiding%E2%80%99.aspx>
- 8 Zie verwijzing voetnoot 8
- 9 Zie hoofdstuk 7a en b uit: 'Feiten, stellingen en vragen over agressie tegen hulpverleners'.

Bij **geweld** in uitgaansgebieden spelen **omstanders** vaak een **positieve** rol in het **de-escaleren** van de situatie

Vertrouwen

Als het gaat om aangiftebereid, is het interessant dat veel agenten er weinig vertrouwen in hebben dat er – ondanks de Eenduidige Landelijke Afspraken (ELA) – veel gedaan wordt met hun aangifte. Daar valt dus nog het nodige te winnen. Anderzijds blijkt uit de cijfers van het OM dat het sepotpercentage van Veilige Publieke Takenzaken (VPT) minder dan gemiddeld is en dat de gemiddelde doorlooptijd lager is dan in niet-VPT-zaken. Aangifte doen heeft dus zin!¹⁰

Opleiden

Opleiden en trainen is een belangrijk instrument voor hoe vaardig je medewerkers op straat functioneren. Een conclusie nu is dat de

politie – gezien de geweldsbevoegdheid – primair traint op de inzet van de geweldsmiddelen die men heeft. Er wordt maar beperkt geoefend op het inzetten van de-escalerende werkwijzen. Tegelijkertijd verlopen verreweg de meeste contacten tussen agenten en burgers zonder enige vorm van geweld¹¹. Tijdens iedere interactie met burgers sta je eigenlijk ergens op een escalatieladder. Het is aan de agent om te bepalen waar hij in de interactie met één of meerdere burgers staat, en kan hij sturen op ‘omslagpunten’? Wat zet hij in? Dat pleit ervoor te trainen vanuit het geheel waarbij de agent leert om te sturen en te bewegen binnen alle gradaties van die escalatieladder. Daarbij valt veel te leren van de-escalatietechnieken van beroepen die veel in aanraking komen met agressie en geweld zonder de geweldsbevoegdheden te hebben van de politie. Denk aan gerechtsdeurwaarders of horeca-portiers.¹² Een aansluitend inzicht is dat bij geweld in uitgaansgebieden omstanders vaak een positieve rol (kunnen) spelen in het de-escaleren van de situatie. Dat is voor de politie niet altijd duidelijk waarbij soms kansen gemist worden of juist extra escalatie ontstaat¹³.

Verder blijkt dat het principe ‘Train as you fight’ bijdraagt aan de effectiviteit van trainingen. Kortdurende trainingen onder verhoogde stress zijn dus winstpakkers. De

politie is al bezig met het realistisch trainen onder stress, tijdens de IBT-trainingen. Gepleit wordt het de-escaleren daaraan toe te voegen.

Zorg en nazorg – op basis van een veilige cultuur

Het werk van politieagenten brengt met zich mee dat ze met enige regelmaat geconfronteerd wordt met agressie, geweld of andere schokkende gebeurtenissen. Om de werkgever te ondersteunen in dit zorgstuk is in opdracht van de taskforce de richtlijn Psychosociale ondersteuning geüniformeerden uit 2010 herzien en uitgebreid met een veel groter aantal onderwerpen van veilig werkgeverschap¹⁴. Voor effectieve zorg en nazorg is er ook een basis sociale veiligheid nodig. Als de cultuur er niet is en mensen voelen dat het niet gewenst is om erover te praten, dan heb je niet zoveel aan interventies en maatregelen. Belangrijke hulpbronnen zijn dan onder meer steunend leiderschap, teamcohesie en erkenning en waardering. Het is ook geen gemakkelijk onderwerp om te bespreken: wanneer geef je toe dat het niet meer klopt – aan jezelf, aan je omgeving? Zeker als de informele cultuur oordelend is over collega's die een mentale kwetsbaarheid laten zien.

Als die mentale weerbaarheid in ernstige mate beschadigd is, kan dat tot een

Opleiden en trainen is een belangrijk instrument voor hoe **vaardig** je medewerkers op **straat functioneren**

posttraumatische stressstoornis (PTSS) leiden. Net als de mentale weerbaarheid is ook de beschadiging daarvan heel persoonlijk. Een andere vorm van beschadiging kan ontstaan in de vorm van 'moral injury'. Moral injury kan ontstaan als de organisatie geen oog heeft voor de morele kanten van het werk. Deze twee 'verwondingen' kunnen zich naast elkaar voordoen. Je kunt als agent door een incident op straat PTSS oplopen en vervolgens 'moreel verwond' raken door de reactie van de organisatie of het ontbreken daarvan.

Herstel vergt maatwerk per persoon. Het goede nieuws is: je kunt vaak weer herstellen. Daarbij helpt dat het nieuwe zorgstelsel beroepsziekten bij de politie meer uitgaat van vertrouwen. De huidige manier van werken levert vaak enorm veel stress op bovenop het ziektebeeld dat de medewerker al heeft. Heel fijn als je gezien en erkend wordt. Dat geeft rust.

Afsluiting – de basis op orde

Effectief veilig werkgeverschap ontstaat als in samenhang op die verschillende lagen wordt nagedacht over: doen we de goede dingen en doen we die goede dingen goed? Het formuleren van beleid en het inzetten van instrumenten vergen dus ook een morele insteek (voelt de werkgever naast de juridische ook de morele plicht om goed voor de medewerkers te zorgen?) en aandacht voor de menselijke maat. De *proof of the pudding* is hoe de medewerker de preventie, zorg en nazorg ervaart. Dit is geen exacte wetenschap, het wordt pas kansrijk als leidinggevenden, staf en medewerkers samen streven naar 'de basis op orde'¹⁵. Het is wel aan de top om dit wiel in beweging te zetten.

- 10 Zie hoofdstuk 10 uit: 'Feiten, stellingen en vragen over agressie tegen hulpverleners.'
- 11 Zie stelling 6 – Bureau Beke – boekje 10 stellingen.
- 12 Odekerken, M. (2017). *Het incasseren van ongenoegen: deurwaarders en schuldenaren*. Den Haag: Boom Juridisch. via: <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/356999/Odekerken.pdf?sequence=1&isAllowed=y> en Van Rompu, M.F.S. (2022). *Disrupting looming violence: Practices of social control by nightlife and event security*. via: <https://dare.uva.nl/search?identifier=a73fd235-861b-4626-bece-95c56d0fbc06>
- 13 Intervention risks: Liebst, L.S., Philpot, R., Levine, M., & Lindgaard, M.R. (2021). Cross-national CCTV footage shows low victimization risk for bystander interveners in public conflicts. *Psychology of Violence*, 11(1), 11.
- 14 De herziene richtlijn zal in het najaar 2024 worden uitgebracht met als titel 'Herziening richtlijn psychosociale ondersteuning binnen hoog-risicoberoepen.'
- 15 Het Ministerie van JenV brengt daartoe op korte termijn de 'Baseline Veiligheidsvoorzieningen tegen Agressie en geweld' naar overheidswerknemers uit.

Mr. dr. Magrete van der Steeg
Advocaat in politiezaken te Deventer

Foto Viorica Cernica

Hoe ver reikt het blauw van de blauwe kamer?

In 2015 werd een politieagent veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van twee jaar omdat hij tijdens de functie-uitoefening een burger met een kogel raakte. Deze veroordeling stuitte op grote verontwaardiging binnen de politie. De agent had immers zijn taak uitgeoefend en naar eer en geweten gehandeld. De uitspraak versterkte de roep om het strafproces aan te passen ten behoeve van opsporingsambtenaren vanwege hun specifieke taak en bevoegdheden. In de jaren erna kreeg de 'stelselwijziging geweldsaanwending opsporingsambtenaren' gestalte, die tot meerdere nieuwe wettelijke bepalingen heeft geleid, zoals het 'politiedelict'. Als sluitstuk gaf de wetgever de rechtbank Midden-Nederland exclusief de bevoegdheid om te oordelen over strafzaken rond het gebruiken van geweld in functie. De wetgever wilde dat alleen rechters met specifieke kennis over de geweldsbevoegdheid en over de context van de taakuitvoering zich met deze zaken bezighouden, en verder kennis opbouwen. Sinds de bepaling op 1 juli 2022 van kracht werd, heeft de zogenoemde 'blauwe kamer' (naar analogie van de 'groene kamer' voor defensiepersoneel) inhoudelijk geoordeeld over een beperkt aantal zaken. Onlangs verklaarde de blauwe kamer in Utrecht zich onbevoegd in een zaak van een agent die had gedreigd met het stroomstootwapen. De rechtbank oordeelde dat het dreigen met een geweldsmiddel niet valt onder 'gebruiken van geweld'. De wetgever heeft nagelaten in de toelichting op de wet een definitie van 'gebruiken van geweld' te geven, terwijl die essentieel is voor de afbakening van de bevoegdheid van de blauwe kamer. Vanwege deze lacune gaat de rechtbank uit van de definities van 'geweld' en het 'aanwenden van geweld' in de Ambtsinstructie voor de politie om de eigen bevoegdheid te bepalen. Zo kan het dat

de rechtbank zich wel bevoegd achtte in de zaak waarin een politiekogel werd afgevuurd zonder dat deze doel trof, maar dus niet wanneer er enkel gedreigd werd met een stroomstootwapen.

Dat de rechtbank aan de hand van deze definities in de Ambtsinstructie een beperking van haar bevoegdheid constateert, is onbevredigend. Deze zijn namelijk direct geschakeld aan de meldplicht van geweldgebruik. Eerder viel dreigen met geweld

nog wel onder aanwenden van geweld, maar dit werd geschrapt omdat het niet nodig werd geacht om ook het dreigen met geweld verplicht te laten melden.

De gewenste specifieke deskundigheid in gewelds-zaken is ook nodig wanneer er slechts is gedreigd met een geweldsmiddel. Dreigen met geweld is immers onlosmakelijk verbonden met het geweldsmonopolie. Sterker: het vormt een belangrijk onderdeel van het handelingsrepertoire van de politieagent.

De wetgever heeft bij de totstandkoming van de bevoegdheidsbepaling van de blauwe kamer onvoldoende rekening gehouden met de veelzijdigheid van politieoptreden in relatie tot geweldsmiddelen en daarmee onvoldoende oog gehad voor de politiepraktijk. Dit is in het nadeel van de agent, die de wetgever juist ter wille wilde zijn. De conclusie is dat de wetgever beoogde een passend rechterlijk forum te creëren voor de politieambtenaren, maar in de regeling daarvan onvoldoende blijkt geeft van kennis over de fitnesses van het politiewerk.

Hopelijk voedt de analyse van Hoogenboom het goede gesprek over de politie van de toekomst. Want wat je ook van de verschillende aanbevelingen vindt, we komen er niet omheen om te erkennen dat we het in de aansturing niet goed genoeg doen!

Eerder viel
dreigen met
geweld nog wel onder
aanwenden van geweld,
maar dit werd geschrapt omdat
het niet nodig werd geacht om
ook het dreigen met geweld
verplicht te laten
melden

Gewelds- bevoegdheid van de politie

DE ROL VAN HET MINISTERIE
VAN JUSTITIE EN VEILIGHEID

De-escaleren zit in het DNA van de politie. Het beste wapen van een Nederlandse politieagent is de wijze waarop hij of zij communiceert. Maar in sommige gevallen is gebruik van geweld noodzakelijk. De politie en het Ministerie van Justitie en Veiligheid werken nauw met elkaar samen als het gaat om de geweldsbevoegdheid van de politie. Maar voor veel politieambtenaren zal niet direct duidelijk zijn wat de rol is van het Ministerie van Justitie en Veiligheid bij politiegeweld. Daar gaan wij in deze bijdrage op in. Wij beperken ons tot enkele hoofdlijnen en het geven van voorbeelden.

Zowel de bevoegdheid om geweld te gebruiken als de *begrenzing* daarvan volgt uit artikel 7 Politiewet 2012, in de vorm van de beginselen van proportionaliteit, subsidiariteit, redelijkheid en gematigdheid, die gelden voor *iedere* geweldsaanwending. Daarnaast heeft de minister van Justitie en Veiligheid voor het gebruik van verschillende geweldsmiddelen en vrijheidsbeperkende middelen specifieke richtlijnen opgesteld, waarin de genoemde beginselen nader zijn uitgewerkt.¹ Deze zijn vastgelegd in de Ambtsinstructie.

Toekennen van geweldsmiddelen

Niet alleen de techniek van wapens en munitie maar ook de wijze waarop de politieorganisatie en haar onderdelen zijn ingericht, is constant

in ontwikkeling. Een politieagent beschikt tegenwoordig over een behoorlijk andere wapenuitrusting dan vijftig jaar geleden. Het is aan de minister van Justitie en Veiligheid, soms in afstemming met de minister van Defensie, om na een daartoe strekkend verzoek van de korpschef te bepalen of een nieuw (merk en type) geweldmiddel aan een afgebakende groep opsporingsambtenaren voor een specifieke taakuitvoering kan worden toegekend.

Het toekennen van een geweldmiddel aan (een afgebakende groep) politieambtenaren gebeurt niet zomaar. Tussen het Ministerie van Justitie en Veiligheid en de staf korpsleiding vindt periodiek overleg plaats over mogelijk nieuwe technologische ontwikkelingen op het gebied

Over de auteurs

Mr. J.A.M. (Maarten) Pronk en mr. R.H. (Robert) Jansen zijn senior beleidsmedewerker geweldsmiddelen politie bij het Directoraat-Generaal Politie en Veiligheidsregio's van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Zij hebben deze bijdrage op persoonlijke titel geschreven.

Voor een politieambtenaar kan het noodzakelijk zijn om geweld te gebruiken

- 1 De grondslag daarvoor ligt in artikel 9 van de Politiewet 2012.
- 2 Onder de geweldsinstructie wordt verstaan: de bij of krachtens de Politiewet 2012 en de Wet op de bijzondere opsporingsdiensten gegeven algemeen verbindende voorschriften die tot de ambtenaar gerichte instructies bevatten omtrent het gebruik van geweld. De Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en andere opsporingsambtenaren (de Ambtsinstructie) is een onderdeel van de geweldsinstructie.

van wapens en munitie die relevant zijn voor de politie, over incidenten uit de politiepraktijk die daar aanleiding toe geven en over de wens van de politie om beter of veiliger (*'less lethal'*) te kunnen inspelen op maatschappelijke veranderingen. Soms kan de introductie van een nieuw geweldmiddel impact hebben op de politiepraktijk. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van het stroomstootwapen. Alleen al het dreigen met het gebruik van het stroomstootwapen blijkt in driekwart van de gevallen voldoende om verder geweldgebruik en letsel te voorkomen, zowel aan de zijde van de politie als aan die van de onder controle te brengen persoon.

Voordat de politie gebruik mag maken van een nieuw geweldmiddel, wordt dit na verkregen toestemming van de minister van Justitie en Veiligheid getest door een door hem aangewezen gebruikersgroep en daarnaast technisch onderzocht. Indien mogelijk wordt aan de hand van een *pilot* door een selecte groep politieambtenaren die door de minister is aangewezen, gewerkt met dit nieuwe geweldmiddel. Dit is van belang om rechtmatig gebruik te mogen maken van het geweldmiddel. Een *pilot* kan inzicht geven in onder meer de situaties, locaties en gevallen waarin het geweldmiddel wordt ingezet en in de effectiviteit en de risico's die daaraan kleven voor de doelpersoon en eventueel omstanders. Ook kan naar aanleiding van de resultaten van een *pilot* worden beoordeeld welke inzetcriteria van toepassing moeten zijn of dat

bestaande inzetcriteria voor het gebruik van het geweldmiddel aangepast moeten worden. Bijvoorbeeld alleen ter aanhouding van verdachten van ernstige strafbare feiten of alleen als dat noodzakelijk is om (levens)gevaar af te wenden. Tevens kunnen ervaringen die tijdens de *pilot* zijn opgedaan aanleiding geven om indien mogelijk een geweldmiddel technisch te reguleren. Dat is bijvoorbeeld bij het stroomstootwapen gedaan dat na een modificatie na elke vijf seconden stroom een piepsignaal geeft. Op deze manier is de bedienaar zich beter bewust van de werking en het aantal keren dat hij of zij stroom toedient. Bovendien kan voorafgaand aan of tijdens een *pilot* worden verkend welke ervaringen met een bepaald geweldmiddel zijn opgedaan in het buitenland, en in hoeverre die ervaringen representatief zijn voor de Nederlandse politiepraktijk.

Voordat de minister een besluit neemt over het al dan niet toekennen of aanwijzen van een (nieuw) geweldmiddel of munitie, wordt telkens een afweging gemaakt of het letselpotentieel van het geweldmiddel en/of de munitie en het mogelijke risico dat omstanders lopen, evenredig is aan het doel waarvoor het mag worden gebruikt en de ernst van de gevaarsituatie. Daarnaast bepaalt de wetgever hoe hoog de 'juridische lat' voor het gebruik daarvan moet worden gelegd in de Ambtsinstructie. Deze begrenzingsen zijn noodzakelijk om te waarborgen dat een middel alleen wordt gebruikt in situaties waarvoor het bedoeld is en niet meer pijn, schade of letsel veroorzaakt dan nodig en aanvaardbaar is. Dat is terug te zien in enkele bepalingen uit de Ambtsinstructie. Voor het gebruik van pepperspray (artikelen 12a en 12b Ambtsinstructie) gelden andere voorwaarden dan voor het gebruik van een vuurwapen (artikelen 7 tot en met 10a

Geweldsmonopolie van de politie

Het recht op onaantastbaarheid van de lichamelijke integriteit van burgers is een van de belangrijkste fundamentele mensenrechten die er zijn. De overheid is gebonden aan fundamentele mensenrechten en moet het nodige doen om inbreuken daarop te voorkomen. Voor bepaalde medewerkers van overheidsdiensten geldt dat zij geweld mogen gebruiken wanneer dat nood-

zakelijk is om een bepaald legitiem doel te bereiken. Het spreekt voor zich dat er niet lichtzinnig mag worden omgegaan met dit geweldsmonopolie. Om die reden is het erg belangrijk dat er een duidelijke instructie² bestaat voor het gebruik van geweld door de politie en dat er achteraf verantwoording moet worden afgelegd over geweldsaanwendingen.

Ambtsinstructie) of het gebruik van traangas (artikel 13 Ambtsinstructie).

De politieke of stelselverantwoordelijkheid van de minister

De verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden binnen de politie en van het optreden van de politie in concrete gevallen, vormt een complex geheel. De verantwoordelijkheid van de minister van Justitie en Veiligheid voor de geweldsbevoegdheid van de politie kan worden omschreven als een *politieke* verantwoordelijkheid. Dat betekent dat de minister in beginsel *niet* gaat over de inzet van de politie in concrete gevallen. Uit de Politiewet 2012 volgt immers dat de politie onder het gezag van de *burgemeester* staat als zij optreedt ter handhaving van de openbare orde. Strafrechtelijke handhaving zoals opsporingshandelingen verricht de politie onder gezag van de *officier van justitie*. Dat brengt mee dat de minister bijvoorbeeld geen politieke verantwoording hoeft af te leggen over geweld dat in een concreet geval tijdens een groepsoptreden door de mobiele eenheid wordt gebruikt.

De verantwoordelijkheid die op de minister rust kan worden geduid als een *stelselverantwoordelijkheid*: de minister is verantwoordelijk voor de deugdelijkheid van het stelsel van geweldsaanwendingen door politieambtenaren en kijkt meer op een metaniveau mee naar de inrichting en begrenzing van het geweldsmonopolie.

Maatschappelijke en politieke aandacht voor politiegeweld

De introductie van gewelddmiddelen, het gebruik ervan en bepaalde vormen van fysiek geweld kunnen leiden tot maatschappelijke discussie en politiek debat. Zo zijn er in het verleden bijvoorbeeld Kamervragen gesteld over onder meer de introductie van de peperspray begin 2000, over het fatale gebruik van de 'nekklem', over het stroomstootwapen in de basispolitiezorg en kort geleden over het gebruik van de waterwerper bij demonstraties. Niet alleen leden van de Tweede Kamer, maar ook internationale organisaties zoals de Raad van Europa en maatschappelijke belangenorganisaties zoals Amnesty International en Controle Alt Delete volgen de uitvoering van het geweldsmonopolie door de politie kritisch. Daarnaast wordt zo nu en dan input

De **minister** is **verantwoordelijk** voor de **deugdelijkheid** van het stelsel van geweldsaanwendingen door politieambtenaren

geleverd door de Nationale ombudsman en toezichthoudende instanties zoals de Inspectie Justitie en Veiligheid. Deze externe kritische controle en input zijn belangrijk en leveren een waardevolle bijdrage aan de evolutie van het geweldsmonopolie. Zij kunnen bovendien aanleiding vormen voor een gesprek tussen de minister en de korpschef en indien nodig reden geven tot bijsturing. Ook kan bijvoorbeeld (wijziging van) wetgeving worden geïnitieerd. Zo zijn naar aanleiding van onder andere de aanbevelingen van de Nationale ombudsman de inzetcriteria voor de surveillanceshond en de AOT-hond in de Ambtsinstructie tot stand gekomen. Op deze manier kan het stelsel van het geweldsmonopolie meebewegen met de veranderingen in de praktijk, wat weer bijdraagt aan de maatschappelijke acceptatie van het geweldsmonopolie.

Geweldscijfers en leren van geweld

Kenmerkend voor de laatste jaren is de toegenomen aandacht voor transparantie over geweldsaanwendingen door de politie en voor het 'leren van geweld'.³ De minister van Justitie en Veiligheid verwacht van de politieorganisatie en van alle geweldsbevoegde politieambtenaren dat zij steeds aandacht hebben voor het leren van het gebruik van geweld. Dit draagt bij aan de bewustwording en hoort bij het verantwoord omgaan met de bij wet toegekende geweldsbevoegdheid. Eenduidige registratie van aangewend geweld, transparantie, verantwoording, beoordeling en bijsturing vormen belangrijke elementen in het stelsel van geweldsaanwending.

Afhankelijk van de beoordeling van de geweldsaanwending worden maatregelen getroffen met als doel hiervan te leren. Hierbij zijn de politieambtenaar, een docent en een hulpofficier van justitie betrokken. Verder in

Afhankelijk van de **beoordeling** van de geweldsaanwending worden **maatregelen** getroffen met als doel hiervan te **leren**

sommige gevallen het team en de teamchef of een rechter.

Indien de minister van Justitie en Veiligheid daar aanleiding voor ziet, stuurt hij het stelsel op hoofdlijnen bij. Op grond van artikel 31 Politiewet 2012 kan de minister de korpschef algemene en bijzondere aanwijzingen geven met betrekking tot de uitoefening van diens taken en bevoegdheden.⁴ In het kader van geweldstoepassing heeft de minister de korpschef een aantal jaar geleden gevraagd om transparanter te zijn over het gebruik van geweld door de politie. Dat heeft ertoe geleid dat de korpschef verschillende cijfers rondom geweldsaanwendingen sinds enkele jaren publiceert in het jaarverslag van de politie. Dat jaarverslag wordt ook aan de Tweede Kamer aangeboden.

Als bepaalde trends in geweldstoepassingen zichtbaar worden, dan kan de minister van Justitie en Veiligheid besluiten om daarover

in gesprek te gaan met de korpschef van de politie. Naar aanleiding van de Zembla-uitzending op 19 november 2020 over de inzet van politiehonden in Rotterdam heeft toenmalig minister Grapperhaus zijn zorgen geuit in het Landelijk Overleg Veiligheid en Politie (LOVP). De politie is vervolgens voortvarend aan de slag gegaan door de inzet van de surveillancehond onder de loep te nemen, waarna het programma 'Koers politiehonden' is gestart. Sinds 1 april 2023 geldt voor de politie een nieuwe richtlijn⁵ die betrekking heeft op de inzet van surveillancehonden. Op basis van deze richtlijn wordt de surveillancehond voortaan in principe aangeliend ingezet, tenzij de situatie erom vraagt het dier los te laten. Het doel is het aantal ongewilde bijtincidenten te verminderen. Uit de kort geleden gepubliceerde jaarrapportage geweldsaanwendingen door politieambtenaren 2023 volgt dat de (bijtende) inzet van de diensthond de afgelopen jaren sterk is gedaald. De politie ziet dat als een van de effecten van het programma 'Koers Politiehonden'.⁶

Samenwerking

Voor een politieambtenaar kan het noodzakelijk zijn om geweld te gebruiken. Voor de legitimiteit en het gezag van de politie, voor de maatschappelijke acceptatie van politiegeweld én voor de bescherming van burgers en individuele politieambtenaren die geweld hebben moeten gebruiken, is het essentieel dat het geweldsmonopolie juridisch stevig is verankerd in regelgeving en beleid. Waardevol is dan ook dat de politie en het Ministerie van Justitie en Veiligheid al decennialang nauw en vruchtbaar met elkaar samenwerken om dat doel te bereiken.

- 3 Over het leren van geweld is het nodige geschreven door onder meer Otto Adang, Bas Mali en Jaap Timmer in eerdere exemplaren van dit tijdschrift en in een ruime hoeveelheid andere publicaties.
- 4 Zie ook artikelen 17-19 Ambtsinstructie over het melden en registreren van geweld.
- 5 Ook wel bekend als de 'Richtlijn "aangeliend werken, tenzij", politieursurveillancehonden 2023'.
- 6 Zie de op politie.nl gepubliceerde 'Jaarrapportage Geweldsaanwendingen door politieambtenaren 2023', p. 15.

Wij geloven in de kracht van voortdurende ontwikkeling van kennis en vaardigheden, gericht op vakmanschap en vitaliteit binnen de veiligheidssector.

Ons doel is duidelijk: het vergroten van de veiligheid voor jullie, jullie collega's en alle burgers die jullie beschermen.

 www.instituutvoorveiligheid.nl

Een initiatief van de Politievakbonden

Dr. Peter Klerks

*Docent aan de Politieacademie en
Raadsadviseur Parket-Generaal,
Openbaar Ministerie*

De integriteitsparadox

Het Openbaar Ministerie (OM) maakt tegenwoordig werk van het interne integriteitsbeleid. Er is een onafhankelijk Bureau Integriteit (BIOM) opgeleid, waar een half dozijn medewerkers onderzoek verricht en zorgt voor bewustwording en beleidsontwikkeling. Het BIOM rapporteert jaarlijks over meldingen van (vermeende) integriteitsschendingen en hoe deze worden afgehandeld. Daarnaast volgen de medewerkers van het BIOM de actualiteit en kennisontwikkeling.

Zo kwamen ze in aanraking met het werk van organisatiepsycholoog Naomi Ellemers, die heeft vastgesteld dat mensen vaak het goede willen doen, maar dat goede bedoelingen niet automatisch leiden tot goed gedrag. Mensen die zich graag als goed willen profileren, vinden het vaak moeilijker om hun fouten toe te geven en kiezen er soms voor om problemen te negeren in plaats van deze op te lossen.

Deze inzichten zijn belangrijk voor organisaties waar integriteit een cruciale rol speelt, zoals het OM en de politie. Hier zijn de eisen aan integer handelen hoog vanwege de specifieke macht en positie van deze overheidsorganen. Dit leidt tot een integriteitsparadox: medewerkers die zich sterk inspinnen om het goede te doen, kunnen ervan worden weerhouden om eerlijk te erkennen wat er mis is met hun eigen gedrag of dat van collega's.

Wie zichzelf op een hoog moreel voetstuk plaatst, kan blind worden voor eigen misstappen

Er is een interessante parallel te trekken met recent promotieonderzoek van Isabel de Bruin Cardoso naar morele goedheid als oorzaak voor onethisch gedrag bij goedbedoelensorganisaties. Zij onderzocht onder meer seksueel wangedrag bij hulporganisaties en stelt dat er een 'halo-effect' bestaat, waarbij de missie en waarden van de organisatie en betrokken medewerkers kunnen worden verheerlijkt. Drie mechanismen zouden hierbij

een rol spelen:

- Mensen proberen onethisch gedrag te rechtvaardigen door te stellen dat dit nodig is om de missie van de organisatie te bereiken.
- Mensen geloven vanuit morele superioriteit dat ze door de nobele doelen van hun organisatie beter dan anderen weten wat goed is, en rechtvaardigen zo onethisch gedrag.

- Mensen geloven vanuit morele naïviteit dat ze van nature goed zijn en daarom geen strikte ethische regels nodig hebben, en vertrouwen erop dat collega's ook zonder duidelijke richtlijnen ethisch zullen handelen.

Deze risico's op morele rechtvaardiging, superioriteit en naïviteit zijn ook aanwezig bij rechtshandhavingsorganisaties, waar medewerkers vaak gedreven zijn om bij te dragen aan een veilige en rechtvaardige gemeenschap. Zij identificeren zich sterk met het doel van hun organisatie, wat het risico

vergroot dat ze negatieve aspecten van hun werkomgeving negeren om het positieve imago en de hogere doelen van de organisatie niet te schaden. Wie zichzelf op een

hoog moreel voetstuk plaatst en hierin wordt bevestigd, kan blind worden voor eigen misstappen.

Het is primair de verantwoordelijkheid van de professionals zelf om scherp te blijven door middel van zelfreflectie en collegiale tegenspraak, en eventueel ook een halo-effect te herkennen. De organisatie kan dit ondersteunen door een open, veilig en vrijmoedig sociaal klimaat, een solide screeningsbeleid en het beperken van toegang tot gevoelige informatie tot degenen die dit nodig hebben voor hun functie en taken. Zo kan een cultuur worden bevorderd waarin integriteit niet alleen wordt nagestreefd, maar daadwerkelijk wordt gehandhaafd.

Wie zichzelf
op een hoog
moreel
voetstuk plaatst,
kan blind worden
voor eigen
misstappen

“Soms is daadwerkelijke handhaving noodzakelijk en soms is het beter om samen thee te gaan drinken”

Je bent als academicus begonnen met onderzoek binnen chimpanseepopulaties om nadien over te schakelen op voetbalrellen. Hoe is dat zo gekomen?

“Ja, die overstap spreekt altijd tot de verbeelding. De waarheid is dat je het eigenlijk andersom moet zien. Al vanaf een vroege leeftijd was ik geïnteresseerd in menselijk gedrag. Tegelijkertijd was ik geïnspireerd door mensen als Nikolaas Tinbergen en Konrad Lorenz, die in 1973 een Nobelprijs ontvingen voor hun werk rond het bestuderen van het sociaal gedrag van dieren. Tinbergen was echt iemand die gedrag rechtstreeks observeerde in een natuurlijke omgeving, ethologisch onderzoek dus, en dat trok mij aan. Bij sociologie of psychologie analyseer je gedrag toch iets meer indirect, via bijvoorbeeld laboratoriumsettings of vragenlijsten.

Ik had dus interesse in het rechtstreeks observeren van menselijk gedrag. In Utrecht zat een groep die ethologisch onderzoek deed. Daar was echter op dat moment geen plaats beschikbaar bij onderzoek naar gedrag van kinderen. Die kwam wel beschikbaar bij een onderzoek rond chimpansees in Burgers' Zoo onder Frans de Waal. Daar kon ik terecht en een jaar later kreeg ik een promotieplek en kon ik Frans de Waal opvolgen.”

En dan die overstap naar voetbalrellen?

“Wel, op een bepaald moment ligt dat proefschrift er dus en dat betekent ook dat je geen werk meer hebt. Ik heb toen bewust de keuze gemaakt om terug te gaan naar mijn oorspronkelijke interesse: het gedrag van mensen. Ik had tijdens mijn promotietraject ook al eens contact gehad met Piet van Reenen. Die had ooit een gastlezing op een conferentie gegeven over agressie. In die tijd, in de jaren tachtig, was het grote onderwerp ‘ordeverstoringen rond grote

protesten, ontruiming van kraakpanden en voetbalrellen’. Daar was al redelijk wat over geschreven, maar ook weer vanuit sociologisch of psychologisch oogpunt, niet vanuit een ethologisch perspectief. Of het nu om demonstraties gaat of om voetbalrellen, als het uit de hand loopt, gebeurt iets in de interacties met een andere groep. Die dynamiek, ook met de aanwezige politie, bleef in voorgaand onderzoek grotendeels buiten schot. Vanuit mijn achtergrond was het vanzelfsprekend om daarmee aan de slag te gaan. Het is een complexere situatie dan met chimpansees die in gevangenschap zitten, maar tegelijkertijd waren er ook parallellen te trekken. En Piet van Reenen zag dat ook.

Ik ben gewoon gaan kijken bij een demonstratie om te kijken of het wel zinnig was om observaties te gaan doen in die omstandigheden. Men bleef voorzichtig, de eerste subsidie was voor onderzoek voor een half jaar. In die periode heb ik kunnen laten zien dat het mogelijk is systematische observaties te doen in dergelijke situaties. Ik heb ook direct laten weten dat een half jaar te weinig zou zijn, je hebt grotere aantallen nodig. Uiteindelijk werden er ongeveer 250 manifestaties geobserveerd, een derde voetbalwedstrijden en twee derde demonstraties.”

Je hebt wel altijd rond agressie en geweld gewerkt, maar daarbinnen toch ook heel diverse thema's behandeld. Naar de toekomst toe, zijn er onderwerpen waarvan je zegt: “Hé, hier moet toch nog wat meer naar gekeken worden”?

“Een interessant toekomstig onderzoek (en er loopt al wat in die richting via Politie En Wetenschap) zou zijn wat er verandert aan protest. Niet alles is nieuw natuurlijk, maar er zijn andere verschijningsvormen. Dan moet je opnieuw gaan kijken of dat iets verandert aan de dynamiek. Waar

A portrait of Dr. Otto Adang, a middle-aged man with short brown hair and glasses, wearing a dark blue jacket over a light blue button-down shirt. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a soft, out-of-focus light blue.

OTTO ADANG NEEMT AFSCHEID

Dr. **Otto Adang** was tot voor kort lector Openbare orde & Gevaarbeheersing aan de Politieacademie en bijzonder hoogleraar Veiligheid en collectief gedrag aan de Universiteit Groningen. Bij zijn afscheid ontving hij een eremedaille voor zijn verdiensten bij de politie. Zijn werk en inzichten rond collectief gedrag en ordeverstoring tijdens publieke evenementen is internationaal gekend.

We vroegen hem naar de relatie tussen onderwijs en praktijk, de ontwikkelingen die hij heeft kunnen observeren tijdens zijn rijke carrière en naar de toekomst van de politie.

Redactieleden **Barbara van Caem** en **Joery Matthys** spraken met hem over ordehandhaving en menselijk gedrag.

ook altijd naar gekeken moet worden, zijn bepaalde opvattingen over politieoptreden die gewoon verkeerd zijn, maar die toch altijd weer terugkomen. Bijvoorbeeld de terugkerende roep bij de politie voor steeds meer niet-dodelijke bewapening om de orde te kunnen handhaven. Elke keer opnieuw wordt er onderzoek gedaan dat die noodzaak ontkracht en telkens komt de vraag weer terug. Er wordt altijd om meer middelen gevraagd, nooit om minder. Terwijl het toch eigenlijk niet om de middelen draait, maar om wat er breder dan dat speelt. Vandaar ook dat ik het onderzoek naar het stroomstootwapen enkel wilde doen als de vraag breder werd gesteld dan uitsluitend de technische aspecten. Het gaat om de interactie tussen het wapen zelf, de persoon die het gebruikt en de persoon tegen wie het gebruikt wordt, in een specifieke operationele context.

De politie zelf – dat heb ik ook altijd gezegd – reflecteert nog steeds te weinig over geweld. Als er geweld gebruikt wordt, dan moet dat verantwoord worden, maar we weten ook dat dit leren in de weg kan staan. Bovendien wordt nog steeds het argument gebruikt van het *split second syndrome* bij geweldsgebruik, namelijk dat dit zo contextueel is dat elke situatie uniek is en er dus niet geleerd kan worden uit vorige situaties. Dat is dus niet het geval. Nu, met de gewijzigde Ambtsinstructie en met het aanwijzen van één rechtbank voor alle gevallen, komen er meer opportuniteiten om te gaan leren. Dat is nog eens een goed onderwerp om op de lange termijn te onderzoeken of dat er als gevolg van die wijzigingen nu ook meer geleerd gaat worden.”

Wellicht kunnen we van hier de sprong maken van onderzoek naar onderwijs. Jouw boutade is dat de politie een organisatie is waar veel geleerd wordt, maar dat het niet geheel zeker is of het ook een lerende organisatie is. Heeft de politie uit jouw onderzoek geleerd?

“Ik zou durven beweren van wel, ja. Het is een moeizaam proces geweest en de tijd tussen de resultaten van het onderzoek en de borging ervan in onderwijs kan soms lang duren. Tot vijftien jaar kan ik stellen. Maar ik denk dat ik impact heb gehad omdat ik steeds dicht bij de politie stond, ik was er steeds bij. Kijk naar mijn onderzoek naar die voetbalrellen. Eigenlijk heeft het toch geduurd tot de EK 2000 vooraleer de inzichten uit dat onderzoek ook omarmd werden. En pas nadien werden die ook verankerd in de strategische principes die nu standaard zijn in de opleiding en op elk niveau gekend zijn. En zelfs dan kan het ook weer wegzakken.

Een goede manier om je te wapenen tegen verdwijnen van die kennis, is om te proberen om zowel studenten als mededocenten steeds te betrekken bij onderzoek. Dat creëert die noodzakelijke driehoek tussen onderzoek, onderwijs en praktijk. Bij mij was het aparte wellicht dat de link met de praktijk steeds sterker is geweest dan de link met onderwijs. Door de praktijk te observeren doe je onderzoek en dat informeert het onderwijs. Dat heeft dan weer een impact op de praktijk, samen met wijzigende omstandigheden, waardoor er opnieuw geobserveerd moet worden.”

Dat maakt het voeden van het onderwijs door continu onderzoek natuurlijk ook zo noodzakelijk, de praktijk staat niet stil. Over cijfers is er altijd wel discussie, maar wat is jouw visie op de evolutie van geweld en agressie?

“Dat is een lastige vraag. Ik ben altijd heel terughoudend geweest in het vertellen van grote verhalen, vooral omdat er vaak weinig onderbouwing voor bestaat. Ik ben wel altijd een grote voorstander geweest van transparantie hierover en dat vind ik nu wel een goede evolutie.

Wat we weten, is dat er nog steeds geen sprake is van een echte verhoging van agressie tegen de politie in Nederland. Er zijn wijzigingen in de manier waarop het gebeurt, zoals bedreigingen via sociale media of doxing, dat wel. In 2010 is het boek verschenen ‘Zijn wij anders?’.

Daarin werd de vraag gesteld waarom grote gewelduitbarstingen, die we wel in het buitenland gezien hebben, nauwelijks tot niet waren voorgekomen in Nederland. En toen kwam corona en alles wat er daarbij hoorde en moesten we de vraag stellen of we nog steeds anders waren. Mijn antwoord is 'ja', maar dat is geen vanzelfsprekendheid. De kracht die we hebben als politie, de nauwere verbinding met de burger, die moet behouden blijven. En dat moet in de praktijk blijven gebeuren, niet alleen in de retoriek. Dat 'anders zijn' staat onder druk. Ook de ontwikkeling naar een abstracte politie, zoals Jan Terpstra dat ziet, is een gevaar voor verbinding. Ik reflecteer met Jan over wat dit dan betekent voor openbare ordevoorziening. Het gaat toch steeds over de relatie met de burger. Het feit dat er naast een inhoudelijke component van politiewerk ook steeds een relationele component is. Je moet daar keuzes maken in wat voor soort relatie je wilt investeren. Dat besef leeft nog onvoldoende. En als er al over gesproken wordt, dan gaat het vaak over de wijkagent, terwijl verbinding te maken heeft met iedereen binnen de politie, ook bijvoorbeeld de recherche."

Je hebt het nu over mogelijk gevaarlijke ontwikkelingen, maar kan je wat betreft agressie en geweld ook één concrete best practice en één

“

Burgers moeten kunnen weten waar het monopolie van geweld ligt; en dat is bij de overheid

pijnpunt beschrijven over hoe de politie hiermee omgaat?

“Als ik een heel concreet voorbeeld zou moeten opnoemen van een best practice, dan zou ik het hebben over de integrale beroepsvaardigheidstraining. Ik heb er al jaren voor gepleit dat docenten bij de teams zelf komen en incidenten gaan bespreken met hen, los van incidenten. Dat gebeurt nu ook echt. Dan kan er rekening gehouden worden met de specifieke operationele context, daar zien we goede voorbeelden van.

Dat brengt mij ook direct bij een concreet pijnpunt. Ik heb ooit onderzoek gedaan in uitgaansbuurten waar het telkens misging in het weekend. Ik ben daar enkele weekends gaan observeren en ik heb met hun beste mensen besproken wat de keuzemomenten waren in lastige situaties. Dan gaat

Over de auteurs

Dr. mr. Barbara van Caem is hoofd van de cluster wetenschap bij de Landelijke Portefeuille Gebiedsgebonden Politie.

Dr. Joery Matthys is universitair docent aan het Institute of Security and Global Affairs. Hij maakt deel uit van het team Policing Studies.

Als je **op voorhand** geen verhaal hebt om het **anders** te doen, dan is het **antwoord** geweldsgebruik

het niet om het moment waarop het uit de hand loopt, maar juist om keuzes (bewust of onbewust) die daaraan voorafgaan. Met die mensen kwamen we er vrij snel uit wat dan de beste keuzes waren. Maar toen ik vroeg of die keuzes ook gemaakt werden, werd er gelachen. Dat heeft allerlei oorzaken, onder andere verschillen in optreden: het ene weekend krijgen de uitgaanders te maken met agenten die heel tolerant waren, en het volgende weekend zagen diezelfde mensen agenten die overal op zaten. Er ontbrak een gezamenlijke filosofie over de individuele projectleiders heen.”

Egon Bittner noemde de politie ooit een mechanisme voor de distributie van dwang vanuit de staat. De capaciteit om geweld te gebruiken was voor hem één van de wezenskenmerken van de politie. Ben je het daarmee eens?

“Eigenlijk wel, ja. Niet het geweld zelf, maar de mogelijkheid om dwang te gebruiken als ultimum remedium. Die bevoegdheid is voor mij wel een essentieel kenmerk van de politie. Het is ook een organiserende factor. Burgers moeten kunnen weten waar het monopolie van geweld ligt; en dat is bij de overheid. De politie is de actor die deze bevoegdheid daadwerkelijk kan gebruiken. Ik ben in landen geweest waar die bevoegdheid te veel en soms ook te weinig uitgeoefend wordt, en dan zie je pas wat voor een impact dat heeft op de hele maatschappij.”

Als het gebruik van geweld dan een wezenlijk kenmerk is, wordt daar dan ook voldoende strategisch belang aan gehecht?

“Jammer om te zeggen, maar ik vind van niet. In onderzoek naar de nieuwe ambtsinstructie,

onderzoek naar verantwoording, naar lerend vermogen, daar constateren we dat er op strategisch niveau te weinig aandacht is aan iets dat zo essentieel is. Het is essentieel omdat het raakt aan de legitimiteit van de politie gezien vanuit de burger en aan de ervaren legitimiteit van de politie zelf.

De realiteit is dat die aandacht pas komt wanneer er incidenten zijn die het gebruik van geweld in de spotlights zetten. Het streven zou moeten zijn om daar strategisch over na te denken voordat er incidenten zijn. Je ziet het nu ook met de protesten in de verschillende universiteiten en eerder met de avondklokrellen. Er is toch weer het gevoel dat het iets is wat ons overkomt en dan is de logische gevolgtrekking dat er gevraagd wordt om meer bevoegdheden en middelen om geweld te gebruiken. Als je op voorhand geen verhaal hebt om het anders te doen, dan is het antwoord geweldsgebruik.

Ook daar zit het belang van onderzoek, om te gaan kijken wanneer het echt nodig is. Want pas uit onderzoek komt ook dat het soms gewoon nodig is om geweld te gebruiken en om de beschikking te hebben over geschikte middelen. Soms is daadwerkelijke handhaving noodzakelijk en soms is het beter om samen thee te gaan drinken. Wat boeit het als het werkt? Hard of zacht, dat is een foute tegenstelling. Werkt het in deze context of niet, dat is de juiste vraag.”

Is er zelf nog iets wat je wilt meegeven aan de mensen?

“Ordehandhaving gaat uiteindelijk om het beïnvloeden van een situatie. En dan moet de politie weten dat zij dat nooit alleen kan doen. De politie heeft de burger nodig. Als iedereen besluit om je tegen te werken, dan heb je een probleem. Sommigen denken dat ze dan op een manifestatie tienduizend mensen onder controle kunnen houden. Dat is een illusie. Het enige wat je kan doen is beïnvloeden, sturen en werken aan een basis waardoor zoveel mogelijk burgers zich vrijwillig aan een aantal regels houden. Eenzijdige controle gaat niet lukken, beïnvloeding is iets relationeels, iets dat je samen doet. Kijk naar crowd management. Daar merkte men op een bepaald moment dat de aandacht veel te sterk lag op de technische aspecten en niet op het gedrag van mensen. Toen dat denkpatroon gewijzigd werd, kwamen er heel mooie voorbeelden van hoe men door het gedrag van mensen te sturen, potentieel onveilige situaties oploste.”

Melden van agressie tegen de politie

MONITORING IN VERSCHUIVEND BELEIDSPERSPECTIEF

Elke daad van agressie tegen een politieagent is er één te veel, wordt vaak gesteld. De werkelijkheid laat echter zien dat 'één te veel' jaarlijks wel vaak voorkomt. Het aantal meldingen laat weliswaar geen toename zien, maar het aantal gevallen blijft onacceptabel hoog (in 2022 13.000¹ en in 2023 12.500 meldingen²).

In 2021 en 2023 zijn in opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid door het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (WODC) achtereenvolgens twee studies geïnitieerd en uitgevoerd. Het eerste onderzoek ('Agressie en geweld in het veiligheidsveld³') was erop gericht de beschikbare kennis over agressie in kaart te brengen. De studie was ook een zoektocht naar handelingsperspectieven die kunnen leiden tot het verminderen of voorkomen van agressie of van de escalatie daarvan. Uit het eerste deel, de literatuurstudie, werd duidelijk dat er wel landelijke monitoringonderzoeken gedaan werden in Nederland, maar dat die ten einde kwamen in 2016, toen het programma Veilige Publieke Taak afliep. Daarmee eindigden de monitorinitiatieven met betrekking tot agressie tegen politie en andere hulpverleners vanuit een landelijk overheidsperspectief.

De arbeidsomstandighedenwet

Daarna is de koers verlegd. In 2017 is de arbeidsomstandighedenwet vernieuwd.

Daarmee werden werkgevers verplicht om gegevens te verzamelen over gezondheid en veiligheid van hun medewerkers. Werkgevers moeten sindsdien daartoe een arbeidsomstandighedenbeleid ontwikkelen en uitvoeren. Een risico-inventarisatie wordt geacht daarvoor de basis te vormen. De wet geeft aan dat er op allerlei manieren vanuit de werkgever zorg moet zijn voor de gezondheid, het welzijn en de veiligheid van medewerkers. Zorg zowel in preventieve zin, als in opleiding en uitrusting, en in het geval dat er zich dan toch onveilige situaties voordoen, in afhandelingen en nazorg. Vanuit deze veranderde Arbo-wetachtergrond is een tweede onderzoek uitgevoerd (indicatoren van agressie en geweld⁴) om te verkennen over welke indicatoren van agressie gegevens verzameld zouden moeten worden om werkgevers belangrijke informatie te bieden als basis voor hun rol als werkgever. Ook werd gevraagd de contouren te schetsen van een aanpak voor een dergelijke monitor. Uit het onderzoek kwam onder andere naar voren dat de politie sinds 2016 wel

- 1 <https://www.politie.nl/nieuws/2023/april/4/00-jaarcijfers-gtpa-2022.html>
- 2 <https://www.politie.nl/nieuws/2024/april/15/00-verharding-samenleving-terug-te-zien-in-gtpa-cijfers.html>

Over de auteurs

Dr. Jaap van Lakerveld is directeur van PLATO, Platform Opleiding, Onderwijs en Organisatie BV. laker@plato.leidenuniv.nl

Dr. Joery Matthys is universitair docent aan het Institute of Security and Global Affairs. Hij maakt deel uit van het team Policing Studies. Hij is redactielid van het *Tijdschrift voor de Politie*.

De **wet** geeft aan dat er op allerlei manieren **vanuit** de **werkgever** zorg moet zijn voor de **gezondheid**, het **welzijn** en de **veiligheid** van medewerkers

In de onderzoeken naar agressie en geweld spreken we over verschillende vormen van agressie en niet over agressie en geweld als twee verschillende begrippen. Hoewel er definities van geweld bestaan die ook niet-fysieke (dreiging tot) schade omvatten, is het logischer om agressie te zien als verzamelterm en geweld als een specifieke vorm van agressie, die bestaat uit (het dreigen met) fysieke schade. In dit artikel gebruiken we derhalve structureel de verzamelterm agressie.

degeijk gebruik maakt van een eigen registratie- en monitoringsysteem (Geweld Tegen PolitieAmbtenaren, GTPA). Met betrekking tot andere hulpverleners was het beeld diffuser.

Ervaringen met registratie en monitoring in de voorbije jaren

Om verschillende redenen is er behoefte om de voorvallen van agressie tegen politie en handhavers te registreren en te monitoren. Zodoende ontstaat een beeld van de aard en omvang van de problematiek en van de trends die zich daarin aftekenen. De verzamelde gegevens bieden de mogelijkheid om inzicht in de aanleiding, de dynamiek, de omstandigheden en de aanpak van dergelijke voorvallen te verdiepen. Het gevoel bestaat echter dat tot op heden de duiding van de gegevens en de onderlinge bespreking ervan te veel aan de oppervlakte zijn gebleven. De verzamelde registraties en de analyses daarvan hebben nog onvoldoende geleid tot inzichten in de achtergronden, de aanleidingen, de escalatie en de-escalatie van agressie in de praktijk en de uitwerking daarvan. Soms lijkt het alsof monitoring een doel op zich is. Te vaak zijn voorheen monitorjaren afgesloten met een rapport en een persbericht, waarna de klus

geklaard leek. In feite is dat het moment waarop de echte oogst zou moeten beginnen. Pogingen om vormen van registratie, monitoring en analyses van agressie vorm te geven in bredere kringen van handhavers en hulpverleners (bijvoorbeeld samen met boa's) zijn te gefragmenteerd gebleven. De systemen binnen verschillende organisaties verschillen onderling en zijn daardoor onvoldoende vergelijkbaar gebleken. De ontwikkelde systemen laten veel vrijheid aan werkgevers om eigen invulling te geven of accenten te leggen in wat en hoe ze incidenten registreren. Dat leidt ook tot beperkingen bij het verrichten van doorsnijdende analyses. De opbrengst van de analyses bleef daardoor achter bij de ambities. Tegelijkertijd moet toegegeven worden dat deze fragmentatie niet de enige reden is waarom de opbrengst onvoldoende bleek. Ook de landelijke monitoringinitiatieven – die nochtans een eenduidigere methodologie gebruikten – werden na 2016 (mede) om deze reden afgebouwd.

Bij alle pogingen tot registratie en monitoring is het moeilijk gebleken om het *dark number* naar beneden te krijgen: een significant aantal agenten of andere handhavers die slachtoffer zijn geworden van agressie, meldt dit niet. Tegelijkertijd is het niet duidelijk in hoeverre deze onderrapportage fluctueert in de tijd. Het gevolg daarvan is dat de waarde van de gegevens, waar het gaat om het vaststellen van trends, slechts betrekkelijk is. Veranderingen in aantallen meldingen kunnen het gevolg zijn van feitelijke veranderingen in aantallen incidenten, maar evenzeer van een toenemende of afnemende meldingsbereidheid. Daardoor zijn de huidige pogingen tot monitoring onvoldoende valide en betrouwbaar om er beleid op te baseren, of er als werkgever een handelingsperspectief aan te ontlenen. In sommige districten wordt er veel

Een **significant** aantal agenten of andere **handhavers** die **slachtoffer** zijn geworden van agressie, meldt dit **niet**

aandacht besteed aan het bevorderen van een meldingscultuur; in andere minder. Hoe de situatie daarin verschilt is echter niet duidelijk, zodat het vinden van verklaringen voor dalende of stijgende cijfers te veel een kwestie van gissen blijft.

Naar een ontwerp voor de toekomst

Na in de genoemde onderzoeken geconstateerd te hebben dat er veel niet aan de verwachtingen voldeed, was het de uitdaging om de contouren te ontwerpen van iets dat uitvoerbaar zou zijn voor de werkgevers, iets dat zowel de gewenste beleidsfeedback oplevert als houvast bij het ontwikkelen en verdere concretiseren van een eigen veiligheidsbeleid. De tijdsgeest lijkt hier rijp voor te zijn. De instelling van de Taskforce 'Onze hulpverleners veilig' en een daaromheen georganiseerde kenniskring stemt ons hoopvol dat er nu (opnieuw) een groter besef is van de noodzaak om de vinger aan de pols te houden. Ook de herziening in 2020 van het proces van melden, registreren, beoordelen en leren van geweldsaanwendungen door opsporingsambtenaren laat zien dat er meer aandacht komt voor niet enkel verantwoording, maar ook het leren uit de aanwending. Jammer genoeg laat een evaluatie van deze herziening wel zien dat de stimulans tot leren nog steeds onvoldoende aanwezig is.⁵ Onderstaand ontwerp betracht om dit lerend vermogen wel centraal te zetten.

Feiten en beleving

De hoofddoelstelling van een te ontwikkelen monitor is om de veiligheid van het politiepersoneel te behartigen. Dat betekent dat het van belang is te weten hoe veilig of onveilig agenten hun werk ervaren (subjectieve beleving). Toch wordt er telkens juist geprobeerd zoveel mogelijk feiten en harde cijfers te verzamelen

over de stand van zaken (objectieve veiligheid). Wij denken dat een monitorsysteem die beide componenten in zich zou moeten verenigen. Enerzijds moet worden ingezet op melding en registratie; anderzijds zal ook de beleving bevestigd moeten worden, zowel de veiligheidsbeleving in de praktijk als de bredere arbeidsbeleving binnen de organisatie. Feiten moeten besproken kunnen worden in het licht van de beleving en vice versa.

Meldingsbereidheid

Ten behoeve van deze aanpak is aandacht voor het versterken, of sterk houden, van de meldingscultuur cruciaal, anders blijven de feiten buiten beeld. Wat betreft het melden van incidenten zelf, raden we aan om deze zo laagdrempelig mogelijk te houden, om diegenen die met agressie te maken hebben gehad zo min mogelijk te belasten. De administratieve handeling moet dus zo eenvoudig mogelijk zijn. In het onderzoeksrapport (indicatoren van agressie en geweld) worden daartoe concrete voorstellen gedaan.

Wat betreft de (subjectieve) veiligheidsbeleving, stellen we voor om deze periodiek te bevragen. Om mensen niet te veel te belasten kan ook overwogen worden die vraag niet in iedere periode aan alle agenten te stellen, maar met steekproeven te werken, die uitgezet worden in verschillende delen van het land.

Betrokkenheid in alle lagen van de organisatie

Om lessen te trekken uit de gebeurtenissen is het belangrijk over voorvallen het gesprek aan te gaan. Leidinggevenden kunnen op grond van zo'n gesprek de melding verder doen en doorgeleiden. Ten behoeve van de nazorg kan de melder in gesprek worden gebracht met de preventiefunctaris. Een functionaris, die de

- 3 Aarten, P., Hudepohl, M., Lakerveld, J.V., Matthys, J., & Buiskool, B.J. (2020). *Agressie en geweld in het veiligheidsveld*. WODC.
- 4 Van Lakerveld, J.A., Buiskool, B.J., Hospers, G., Klein Kranenburg, L., & Matthys, J. (2023). *Indicatoren van agressie en geweld*. WODC.
- 5 Adang, O. & Mali, B. (eds.) (2022). *Verantwoorden en Leren. Evaluatieonderzoek melden, registreren, beoordelen en leren van geweldsaanwending*. Boom Criminologie.

Monitoring gaat niet enkel om het melden en registreren zelf, maar om het gesprek dat op grond daarvan gevoerd wordt

organisatie wettelijk geacht wordt te hebben. Overleg tussen leidinggevenden, preventiefunctionarissen en de werkgever kunnen zo voeding bieden aan groeiend inzicht in de aard van incidenten, de ervaren (onveiligheid) en de manier waarop betrokken agenten de wijze hebben ervaren waarop de organisatie met hun meldingen omgaat en de zorg en steun, die hun daarbij geboden wordt.

Lessen trekken uit gesprekken

Monitoring is niet enkel een kwestie van cijfermateriaal verzamelen, maar is ook een sociaal proces. Het gaat niet enkel om het melden en registreren zelf, maar om het gesprek dat op grond daarvan gevoerd wordt. Die gesprekken zijn naar het individu toe bedoeld om te leiden tot adequate nazorg en een goede juridische afhandeling, en vergroten evenzeer hun lerend vermogen. Er worden vaardigheden ontwikkeld waardoor betrokkenen zich beter opgewassen voelen tegen toekomstige situaties. Het gevoel beter te worden in je vak versterkt het zelfvertrouwen en gevoel van eigenwaarde. Dit zet zich door in teamverband. Leren en welzijn gaan hand in hand en monitorgegevens kunnen zichtbaar maken hoe de vlag er wat dat betreft bijhangt. Daaruit kunnen dan, indien nodig, weer maatregelen worden afgeleid om de werk-/arbeidsomstandigheden, werkvoorbereiding, samenwerking en aansturing binnen de teams te verbeteren. Ten slotte heeft het sociaal proces ook een potentiële impact op organisationeel niveau. Het vergroot de weerbaarheid en veerkracht van de organisatie door opleidingen te versterken en organisationele leerprocessen te bevorderen. Deze laatste slaan op het leren over het voorkomen van incidenten, hoe om te gaan met de gevolgen ervan en welke collegialiteit, zorg en steun daarvoor nodig zijn.

Verdiepende analyses

Om de feiten, de ervaringen en de implicaties daarvan goed te duiden en te doorgronden zullen ook deskundigen en onderzoekers een rol spelen. Zij kunnen de analyses helpen verdiepen, zij kunnen de feiten afzetten tegen de daarover bestaande wetenschappelijke inzichten en vanuit de analyse van de gegevens een bijdrage leveren aan de ontwikkeling en professionalisering van het politievak.

Perspectief

De aandacht is verschoven van monitoring vanuit een informatiebehoefte van de overheid, naar een benadering ten dienste van werkgevers in hun rol als behartigers van de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van medewerkers. Het is echter belangrijk om te onderkennen dat die beide invalshoeken complementair zijn en elkaar versterken. Goed werkgeverschap vergt naast eigen inspanningen ook de steun vanuit goed beleid. Analyses van de geregistreerde gegevens zullen duidelijk maken waar en op welke wijze er behoefte is aan beleidskaders, wet- en regelgeving, beleidssteun. Andersom zal er vanuit de overheid een behoefte bestaan om in het licht van bredere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals digitalisering, polarisatie, politieke spanningen, voortdurend af te stemmen met de politie om te bezien wat daarvan de implicaties zijn en hoe de gevolgen ervan in monitoring kunnen worden meegenomen. Ook hierover zal het gesprek georganiseerd moeten worden tussen politie, overheden en wetenschap. Politie mensen werken in de praktijk en ook op organisatieniveau samen met anderen die de veiligheid dienen of handhaven. In dat licht is het belangrijk de registratie en monitoring van agressie ook af te stemmen met hen. Zodoende kan monitoring bijdragen aan de groei van kennis over opsporing, handhaving, veiligheidsbeleving, toezicht, advisering en hulpverlening in het gehele veiligheidsveld (inclusief boa's, beveiligers en andere hulpverleners). Daarmee wordt het leren van agressie tegen agenten verbreed naar agressie tegen elk van die genoemde beroepsgroepen en draagt zo mede bij aan de kwaliteit van de samenwerking tussen deze professionals. •

Trainen voor geweld

De afgelopen jaren is er binnen de Nationale Politie stevig ingezet op leren en verantwoord worden van geweld. Hoewel de focus daarbij vooral bij geweldsaanwendingen door politieambtenaren ligt, is leren van geweld dat gericht is tegen politieambtenaren ook van groot belang. De Integrale Beroepsvaardigheidstraining (IBT) is gericht op het vakmanschap van politiemensen op het gebied van geweldsbeheersing. Dat is de aangewezen plek om zowel te leren van geweld, als getraind te worden voor geweldsaanwendingen, zoals het gebruik van fysiek geweld en geweldsmiddelen.

De uitdaging in IBT is om het vakmanschap met betrekking tot geweldsbeheersing te borgen in beperkte trainingstijd én met weinig 'dagelijkse' ervaring met geweld in de praktijk¹. In een eerdere publicatie² werkten we op basis van de literatuur en jarenlange samenwerking in wetenschappelijk onderzoek met de politie didactische richtlijnen uit voor IBT. Deze richtlijnen stelen onder andere op 'representative learning design'³, 'cognitive load theory'⁴ en principes van impliciet leren. In deze bijdrage illustreren we hoe deze theoretische kaders gebruikt kunnen worden bij training voor geweld.

Ervaringen verbinden met de praktijk

In realistische training krijgen agenten realistische uitdagingen voorgeschoteld en oefenen ze met realistische handelingsmogelijkheden in een realistische context. Dit stelt agenten in staat om ervaringen uit trainingen te verbinden met de praktijk. De deelnemers leren dat wat ze moeten leren: er is een optimale transfer tussen training en praktijk én het verhoogt de motivatie en betrokkenheid van de agenten bij de training. Beide zijn van belang voor het leerrendement van de trainingen.

Vooraf het oefenen met realistische handelingsmogelijkheden vraagt nadere toelichting. Vaak wordt agenten een enkele, ideaaltypische manier geleerd om een probleem op te lossen, mogelijk vanuit de ambitie om agenten op het hoogst mogelijke vaardigheidsniveau te krijgen. Of, iets minder idealistisch, docenten kunnen last hebben van 'doe-het-precies-zoals-ik'-neigingen en hun persoonlijk favoriete repertoire prediken. Die ene 'perfecte' oplossing hoeft echter niet noodzakelijkerwijs ook de perfecte oplossing – of zelfs maar een haalbare oplossing – te zijn voor elke deelnemer in elke situatie. Door omstandigheden (bijvoorbeeld stress) of individuele kenmerken (motorische vaardigheden of fysieke bouw bijvoorbeeld) bestaat er geen unieke ideale oplossing. Een docent kan bijvoorbeeld willen dat agenten een verdachte controleert door grip op het hoofd van de verdachte, als het 'stuur' van het lichaam. Voor kleinere agenten die een lange verdachte moeten controleren, is dit wellicht geen realistische oplossing. Bij het oefenen met realistische oplossingen moet het beoogde effect centraal staan (in dit voorbeeld controle over een agressieve verdachte) en oefenen cursisten manieren die

Over de auteurs

Dr. R.I. (Vana) Hutter is senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) in het onderzoeksprogramma 'Evidence based policing'.

Dr. Peter Renden is universitair docent bij de Vakgroep Onderwijsontwikkeling & -Onderzoek aan de Faculteit Gezondheid, Geneeskunde en Levenswetenschappen van de Universiteit Maastricht.

Dr. Marjan Kok is universitair docent bij de Sectie Motorisch Leren en Presteren, afdeling Bewegingswetenschappen, aan de Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Dr. Raoul Oudejans is universitair hoofddocent bij de Sectie Motorisch Leren en Presteren, afdeling Bewegingswetenschappen, aan de Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Dr. Matthijs Koedijk is research scientist bij de afdeling Human Performance van de Nederlandse organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO).

Dr. Lisanne Kleygrewe is postdoctoral researcher bij de Sectie Motorisch Leren en Presteren, afdeling Bewegingswetenschappen aan de Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam.

voor hen werken om dat effect te bereiken. Simpel gezegd helpt het – uiteraard binnen het redelijke en toelaatbare – om te benadrukken wát er bereikt moet worden zonder voor te schrijven hóe dat precies gedaan wordt.

Volgens representative learning design moet de oefensituatie een realistische context bieden, die in ieder geval op de meest relevante aspecten lijkt op de praktijkcontext. Voordat agenten aan een trainingsscenario beginnen, kunnen ze vaak in relatieve rust de meldingsinformatie bespreken, een plan maken en taken verdelen, waarbij ze steeds kunnen checken of ze elkaar goed begrepen hebben. In de praktijk zal er mogelijk een Doel Aanpak Analyse (DAA) gemaakt worden voor men een incident instapt, maar er is daarbij sprake van tijdsdruk, gillende sirenes en stapelende mentale belasting. Dan is het maken van een plan en zorgen voor gezamenlijke beeldvorming niet meer zo makkelijk. Agenten in alle rust laten voorbereiden op het scenario biedt daarmee dus geen realistische context. Om de context realistischer te maken zou hard geluid, een DAA onder tijdsdruk en extra cognitieve ballast (nieuwe meldingsinformatie of informatie over aanrijdende collega's bijvoorbeeld) toegevoegd kunnen worden aan de oefensituatie. Een ander mooi voorbeeld zagen we bij de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), waarbij zelfverdedigingsvaardigheden traditioneel geoefend werden in een dojo met veel ruimte om te bewegen, terwijl de deelnemers in werkelijkheid vooral met gedetineerden werken in kleine ruimtes, zoals cellen. De docenten van de DJI gingen bij gebrek aan oefencellen in hun trainingsfaciliteiten trainen in toiletruimtes en recepties om zo het realisme van de context te vergroten.

Bij het ontwerpen van realistische training mag stress niet ontbreken. Van politiemensen wordt verwacht dat zij naar voren stappen waar anderen een stap terug doen, maar dat wil niet zeggen dat agenten ongevoelig zijn voor dreiging, emoties en stress. Stress werkt door op waarnemen, beslissen en bewegen. Het is zaak om politiemensen te laten oefenen met deze door stress veroorzaakte veranderingen. Enerzijds maakt ervaring met stress politieagenten vertrouwd met hun stressreacties en kan het hen helpen hun voorkeuren op het gebied van stressmanagement en stressherstel te ontdekken. Anderzijds stelt trainen met stress agenten in staat om handelingsmogelijkheden te oefenen die bij stressvolle omstandigheden

in de praktijk nog steeds haalbaar en effectief voor hen zijn. Ook kunnen zij door training met stress oefenen met het onderdrukken van niet-effectieve neigingen die stress veroorzaakt, zoals wegduiken of terugdeinzen. Samenvattend schrijft 'representative learning design' voor dat training zo ontworpen is dat wordt geoefend met realistische oplossingen voor realistische problemen in een realistische context. Aangezien geweldsincidenten en geweldsaanwendungen per definitie stressvol zijn, zal er dus ook getraind moet worden onder stressvolle omstandigheden.

Cognitive load theory en impliciet leren

Waar 'representative learning design' richting geeft aan het ontwerpen van de oefensituatie, geeft 'cognitive load theory' richting aan hoe instructie aan deelnemers geoptimaliseerd kan worden. Cognitive load theory maakt onderscheid tussen drie soorten cognitieve belasting tijdens leren: intrinsieke, 'onnodige' en bevorderlijke belasting. Hoe complexer de oefenstof, hoe hoger de intrinsieke cognitieve belasting. De 'onnodige' belasting wordt bepaald door de manier waarop informatie wordt gegeven en door overbodige informatie. Ingewikkelde instructie of overbodige informatie kan de cognitieve belasting onnodig verhogen. De bevorderlijke belasting is de belasting van leren en begrijpen, de cognitieve inspanning die nodig is voor diepere verwerking en retentie van het geleerde. De optelsom van de intrinsieke, 'onnodige' en bevorderlijke belasting vormt de cognitieve belasting tijdens het leren en cognitive load theory stelt dat deze optelsom de maximale capaciteit van het werkgeheugen niet kan overschrijden.

Intrinsieke belasting is niet erg als een hoge intrinsieke belasting inherent en gekoppeld is aan de te leren taak, bijvoorbeeld als er met complexe taken of met veel variatie getraind wordt. Wel is het uiteraard zaak om de complexiteit van de taak aan te passen op het niveau van de deelnemer en goed af te wegen

Agenten krijgen **realistische uitdagingen** voorgeschoteld en **oefenen** met realistische **handelingsmogelijkheden** in een **realistische** context

of de complexiteit noodzakelijk is voor het trainingsdoel. Voor de 'onnodige' belasting, de procesverliezen van de training feitelijk, zal het altijd nuttig zijn deze te minimaliseren. We geven een voorbeeld van het managen van de cognitieve belasting uit een virtual reality (VR) training waarin politie-aspiranten oefenden met het doorzoeken van een pand. Zowel trainen in VR als de procedure waren nieuw voor de studenten. De docent besloot daarom eerst het looppatroon van de procedure buiten de VR op speelse wijze te oefenen en vervolgens, nog steeds buiten de VR, het schonen van de kamers aan het looppatroon toe te voegen. Pas daarna stelde hij de studenten bloot aan de VR-training en de gevarieerde panden die ze daarin aangeboden kregen. Door opknippen en pas met VR te starten als ze de bedoeling begrepen, hield hij de 'onnodige' belasting klein, hield hij grip op de opbouw in intrinsieke belasting en droeg zo bij aan het maximaal beschikbaar zijn van het werkgeheugen voor de bevorderlijke belasting (uitvogelen, verwerken en opslaan hoe je als team een pand kunt doorzoeken). Voor verdere voorbeelden verwijzen we graag naar Mugford en collega's⁵. Wij focussen hier verder op het minimaliseren van 'onnodige' belasting, gebruik makend van de principes van impliciet leren.

Representative learning design

Met representative learning design wordt bedoeld dat oefensituaties zo moeten worden ontworpen dat ze de praktijk waarin de getrainde vaardigheden uiteindelijk worden toegepast zo goed mogelijk benaderen. Internationaal is er kritiek op politietrainingen, omdat

vaardigheden vaak gefragmenteerd worden geoefend in plaats van geïntegreerd. Gelukkig wint realistische en contextgerichte training wel degelijk terrein en blijft ook in Nederland IBT belangrijke stappen zetten richting realistisch en praktijkgericht trainen.

De **lerende** maakt verbaliseerbare kennis op een meer **automatische** manier eigen

Literatuur

- 1 Kleygrewe, L., Oudejans, R.R.D., Koedijk, M., & Hutter, R.I. (2022). Police training in practice: Organization and delivery according to European law enforcement agencies. *Frontiers in psychology*, 12, 798067.
- 2 Hutter, R.I., Renden, P.G., Kok, M., Oudejans, R.R.D., Koedijk, M., & Kleygrewe, L. (2023). *Criteria for the High Quality Training of Police Officers*. In *Police Conflict Management, Volume II: Training and Education* (pp. 7-32). Springer International Publishing.
- 3 Pinder, R.A., Davids, K., Renshaw, I., & Araújo, D. (2011). Representative learning design and functionality of research and practice in sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 33, 146-155.
- 4 Sweller, J. (2011). Cognitive load theory. In *Psychology of learning and motivation* (Vol. 55, pp. 37-76). Academic Press.
- 5 Mugford, R., Corey, S., & Bennell, C. (2013). Improving police training from a cognitive load perspective. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 36, 312-337. <https://doi.org/10.1108/13639511311329723>
- 6 Wulf, G. (2013). Attentional focus and motor learning: a review of 15 years. *International Review of sport and Exercise psychology*, 6, 77-104. <https://doi.org/10.1080/1750984X.2012.723728>
- 7 De volledige referentielijst is op te vragen bij VHutter@NSCR.nl.

Bij impliciet leren gaat het erom dat de lerende weinig bewuste, verbaliseerbare kennis opdoet over de technische uitvoering van vaardigheden, maar deze juist op een meer automatische manier eigen maakt. Idealiter wordt de training zo ingericht dat effectief gedrag van de lerende als vanzelf (met minimale expliciete instructie) uitgelokt wordt en automatisch (zonder expliciete feedback achteraf) bekrachtigd wordt. Een voorbeeld uit de profdagen die wij draaiden met IBT-docenten: docenten vertelden dat agenten op de schietbaan vaak de neiging hebben om met hun wapen te 'bowlen' (het wapen wordt vanuit het holster naar voren op gezwaaid bij het richten) in plaats van 'uit te prikken' (het wapen omhoog uit het holster trekken en het wapen pas ter hoogte van het richtpunt naar voren brengen). We vroegen de docenten om een oefensituatie te ontwerpen die agenten zonder nadere instructies zou dwingen het wapen uit te prikken. Hun oplossing was om op heuphoogte een stuk karton voor de agenten te plaatsen, waar de agenten tegenaan stoten als ze een bowlbeweging maken. Het karton dwong de agenten het pistool op te trekken en zo de gewenste uitprikbeweging te maken. De agenten ervoeren vervolgens dat hun schoten met deze uitprikbeweging nauwkeuriger waren, hetgeen de uitgelokte juiste technische uitvoering bij hen bekrachtigde; ze leerden door de sturende omgeving en het waargenomen succes en zonder instructie of feedback van de docent.

Een goede leidraad voor impliciet leren is om oefensituaties te ontwerpen die een externe focus van aandacht⁶ uitlokken, Hiermee

wordt bedoeld dat de aandacht van lerenden gericht is op het effect van hun bewegingen op de omgeving, in plaats van op de uitvoering van de beweging zelf. Bij het trainen van een lage trap kunnen cursisten zich bijvoorbeeld focussen op het opzij schoppen van het been van de tegenstander (het externe doel en effect), in plaats van zich te focussen op hoek en snelheid van hun trapbeen, hun balans, hun handen voor zich houden, enzovoort. Een ander voorbeeld van IBT-docenten uit de profdagen was het oefenen van technieken om verdachten te fixeren en te controleren. De helft van de agenten (de 'verdachten') kregen propjes papier om in hun zakken te stoppen, de andere helft van de agenten kreeg de opdracht te voorkomen dat de 'verdachten' de propjes uit hun zakken zouden halen. Het ontwerp van deze oefening lokt een externe aandachtsfocus uit (de propjes mogen niet uit de zakken) in plaats van een focus op de technische uitvoering van fixerende technieken.

Een laatste manier om de cognitieve belasting van cursisten te verminderen, ook ontleend aan onderzoek naar impliciet leren, is het gebruik van metaforen of analogieën. Een goede metafoor vat een aantal bewegingsinstructies samen in een eenvoudig, betekenisvol mentaal beeld. In het voorbeeld van de lage trap zou een mogelijke metafoor zijn dat je met je scheenbeen het been van de tegenstander 'doorsnijdt'. Een recente systematische review concludeerde dat er bewijs is dat het leren met analogieën leidt tot betere prestaties van motorische vaardigheden.

Samenvattend biedt cognitive load theory handvatten om het werkgeheugen optimaal te benutten voor leerprocessen en daarmee rendement van trainingen te vergroten. Het is belangrijk om in ieder geval de extrinsieke cognitieve belasting te minimaliseren en principes van impliciet kunnen daarbij helpen.

Afsluitend

We starten deze bijdrage met de vaststelling dat leerrendement in trainingen van groot belang is. Hoewel IBT de afgelopen jaren belangrijke stappen heeft gemaakt, met name in realisme en praktijkcontext van trainingen, bieden representatieve learning design, cognitive load theory en impliciete leermethoden aanknopingspunten om het leerrendement verder te vergroten. •

Bas Mali

Wetenschappelijk onderzoeker
aan de Politieacademie

Leren van geweld

De politie gebruikt indien nodig geweld. Of dat terecht is en correct toegepast, wordt telkens achteraf getoetst. De politie wil hiervan ook leren. Dit laatste is echter nog onvoldoende het geval zo blijkt uit een evaluatie.¹ Hoe erg is dat eigenlijk?

De afgelopen vijf jaar gebruikte de politie in minder dan één procent van alle incidenten waarbij zij ter plaatse kwam geweld. Steeds vaker enkel geweld tegen goederen, zoals het intrappen van een deur om een pand binnen te komen. De meeste agenten hebben de afgelopen vijf jaar zelfs geen enkele keer geweld gebruikt. En als de politie geweld gebruikt, blijkt dat in veruit de meeste gevallen achteraf ook legitiem en vakbekwaam. Kortom, wat valt er nog te leren?

Misschien hoe het komt dat de politie elk jaar weer meer gewelddaanwendingen rapporteert; in vijf jaar tijd tot anderhalf keer meer. Terwijl het aantal en soort incidenten min of meer gelijk is gebleven, evenals het aantal aanhoudingen. Of waarom er elk jaar meer gewelddaanwendingen negatief beoordeeld worden. Of wat er zit achter het toenemend aantal klachten over geweldgebruik door de politie sinds 2019. Of waarom de kans op politiegeweld bij dezelfde incidenten per eenheid zo sterk kan verschillen. Zo is bijvoorbeeld de kans op politiegeweld in 2023 bij overlast door een verward of overspannen persoon in Amsterdam ruim vijf keer groter dan in Rotterdam. Of waarom bijna een kwart van het vuurwapengebruik, in tegenstelling tot de richtlijnen, niet nader onderzocht wordt. Of hoe de oplopende achterstand in de afhandeling van geweldmeldingen ingehaald kan worden. Of waarom er weinig animo is om geoefend te blijven in geweldgebruik, getuige het bestaan van een 'taskforce 32 uur'. Of waarom niet meer maatwerk hierbij, aangezien jaarlijks minder dan een kwart van de agenten met een geweldbevoegdheid

geweld aanwendt. Of wat te doen met al die locaties waar de politie elk jaar meer dan wekelijks met spoed naartoe moet.

Voor haar werk heeft de politie gezag nodig. Dat mensen vrijwillig de politie gehoorzamen. Dit vereist dat mensen de politie vertrouwen. Maar ook dat de politie zo nodig geweld mag gebruiken in het geval dat mensen niet gehoorzamen.

Deze bevoegdheid is verankerd in de politiewet en aan voorwaarden verbonden. Voor de politie is deze bevoegdheid een ultimum remedium; alleen in uiterste noodzaak zal geweld worden aangewend. In dat geval heeft het gezag gefaald en oefent de politie macht uit.

In Nederland worden agenten beschouwd als burgers in uniform. Zij voeren namens ons allen de politietaak uit. Waarbij ze met onze impliciete toestemming ook hun bevoegdheden uitoefenen. De autoriteit van de politie is dus gebaseerd op consensus ('policing by consent'). Verkeerd gebruik of zelfs misbruik van deze bevoegdheden ondermijnt deze basis, tast het vertrouwen in de politie aan en daarmee ook haar gezag. Met als gevolg dat het gezag van de politie vaker zal falen en het politiegeweld zal toenemen. Dat is niet de politie die we willen hebben en ook niet de politie die we willen zijn.

Het is dus zeker erg als de politie onvoldoende lering trekt uit haar gewelddaanwendingen. Het beste politiekorps van de wereld is niet voor niets het korps dat met alle geweld wil leren.

Voor de politie is de bevoegdheid om geweld te gebruiken een ultimum remedium; alleen in uiterste noodzaak zal geweld worden aangewend

¹ Adang, O. & Mali, B. (red.) (2022). *Verantwoorden en leren: Evaluatieonderzoek melden, registreren, beoordelen en leren van geweldsaanwending*. Den Haag: Boom criminologie.

Recensies over actuele publicaties

BOEK

De taxi oorlog

S. 't Sas (2024). De taxi oorlog. Intimidatie, corruptie en geweld bij de Taxi Centrale Amsterdam. Nieuw Amsterdam, ISBN 9789046832493

 In 2021 bleek uit onderzoek verricht door Bureau Beke¹ dat meer dan de helft van de Amsterdamse taxichauffeurs in de afgelopen drie jaar betrokkene dan wel verdachte was bij strafzaken. Dat ging veelal om verkeersmisdrijven, maar ook geweldszaken. "De branche is in toenemende mate gecriminaliseerd", zo leest het rapport. Het is 'code rood', stellen de onderzoekers.

Het boek 'De taxi oorlog' bevestigt het bovenstaande en biedt een inkijk in de heftige periode die eraan voorafging, met als startpunt de ingang van de nieuwe taxiwet in 2000. De auteur was destijds verslaggever bij Radio Noord-Holland en heeft de grimmige strijd in de taxibranche van dichtbij meegemaakt. Wat volgt is een levendige reconstructie die begint met rellen in de hoofdstad, waar de taxiwet van minister Jorritsma voor grote ophef zorgt. Waar voorheen Taxi Centrale Amsterdam (TCA) een monopolie had met een beperkt aantal taxivergunningen, verleent de nieuwe wet vergunningen aan eenieder die hiervoor in aanmerking komt. De Amsterdamse markt wordt opengeboken en TCA-chauffeurs die zich jarenlang in de schulden hebben gewerkt zijn radeloos door de politieke besluitvorming.

"Het zijn geen lieverdjes", stelt 't Sas wanneer de situatie escaleert: mensen worden bedreigd en geweld laait op. Er is een periode dat de chauffeurs van nieuwkomer TaxiDirect slechts ritjes kunnen maken onder politiebegeleiding. De dialoog met de gemeente verloopt stroef en ook Den Haag zwicht niet. Pogingen om te bemiddelen stranden steevast. De auteur zet uiteen hoe het bestuur van TCA zich niet distantieert van het geweld, kooivechters inzet ter bescherming en mogelijk geld wegsluist naar Cyprus. Het resulteert in een juridische strijd met een aantal gedupeerde chauffeurs, en op den

duur zelfs verdenking van het leiden van een criminele organisatie. Een hoofdrol is weggelegd voor oud-politieman en TCA-bestuurslid Dick Grijpink, een markante man van vele kleurrijke, bijna Cruijffiaanse, uitspraken.

Maar wat deze roerige tijdlijn echt kleur geeft, zijn de gesprekken met twee van de sleutelfiguren: taxichauffeurs Jan en Cees. Ze houden van hun vak, ook na alle professionele sores. Als lezer merk je dat de auteur ontzag voor ze heeft, met name voor de eigenzinnige Jan, die ingaat tegen het TCA-bestuur. Beide mannen gaan door tot het bittere einde, met onder andere een gang naar de Ondernemingskamer, maar komen van een koude kermis thuis. "Voor mij zijn het helden van de taxiwereld van toen", aldus misdaadjournalist John van den Heuvel.

Het boek is niet alleen een prettig geschreven reconstructie maar leest ook als een ingetogen ode aan het beroep van taxichauffeur. En voor wie benieuwd is naar hoe het nu gaat met enkele betrokkenen uit het boek en hoe bedrijven als Uber en Bolt de taxiwereld hebben veranderd, is er de gelijknamige BNR-podcast, te beluisteren via de QR-code.

Een **ingetogen**
ode aan het
beroep van
taxichauffeur

¹ Taxi! Malafide activiteiten en (ondermijnende) criminaliteit in de Amsterdamse taxibranche.

Recensent dr. **Maud van Bavel** is onderzoeker bij Politie Nederland.

BOEK

De maatschappelijke integratie van de politie

I. van Duijneveltd (2024). *De maatschappelijke integratie van de politie*. Den Haag: Boom, ISBN 9789047302193

Op 4 juni van dit jaar promoveerde Ivo van Duijneveltd op dit proefschrift. Hij concentreert zich op de vraag of de maatschappelijke integratie van de politie, zoals in 1977 bepleit door de schrijvers van het klassieke rapport 'Politie in Verandering', ook in de huidige tijd nog relevant is. Zijn antwoord is 'ja'. In een tijd waarin de politieorganisatie zich juist een andere kant op ontwikkelt, is maatschappelijke integratie noodzakelijker, urgenter en lastiger te realiseren dan ooit tevoren.

Het proefschrift start met een prachtige uitleg en duiding van het begrip maatschappelijke integratie. Waarom werd daarvoor gepleit en wat wilden de bedenkers ermee bereiken? De lezer wordt herinnerd aan wederkerig kennen en gekend worden, effectiever kunnen inspelen op problemen door een beter begrip van mensen en hun problemen en het tijdig signaleren daarvan, zodat ingegrepen kan worden als deze nog overzichtelijk zijn. Wat zijn overeenkomsten en verschillen met verwante begrippen zoals community-policing en gebiedsgebonden politie? Wat heeft maatschappelijke integratie te maken met actuele ambities zoals 'Verbinding' en 'Politie voor iedereen'? Buitengewoon relevant nu de politie in de haarvaten van de samenleving zo onder druk staat.

Van Duijneveltd deed onderzoek vanaf vlak voor de Nationale Politie tot en met 2021. Het proefschrift bestaat uit een reeks artikelen op basis van deze onderzoeken. Wat zeggen politie-leiders van vroeger en nu over de actualiteit van het concept maatschappelijke integratie en rechtstatelijke waarden? Denk daarbij bijvoorbeeld aan de gevolgen van toegenomen politieke sturing en de afkeer van politieleiders van het idee van de politie als louter instrumentale uitvoeringsorganisatie. Van Duijneveltd zoomt vervolgens in op het belang van profes-

sionele ruimte en verantwoording afleggen bij wijkagenten en bij contextgedreven werken in een team. Ook in twee superdiverse wijken maken maatschappelijke ontwikkelingen zoals een divers samengestelde bevolking, frequente verhuizingen en vele redenen voor bewoners om onder de radar te blijven, maatschappelijke integratie heel ingewikkeld. Toch vraagt dit juist om meer integratie van de politie, niet minder.

Van Duijneveltd bevestigt hiermee de paradoxale situatie dat de Nationale Politie met overtuiging heeft gekozen voor een verbonden politie, probleemgericht en contextgedreven werken, maar dat tegelijkertijd de organisatorische ontwikkelingen contrair zijn. In zijn afsluitende analyse wijst hij in dat verband op de schaalvergroting, de feitelijke daling van beschikbaar personeel voor de basisteams, de sluiting van bureaus, verschuiving naar digitale dienstverlening, toenemende specialisering als ook verschuiving naar datagedreven werken, waardoor we dreigen te gaan van policing by consent naar policing by control.

Maatschappelijke integratie is volgens Van Duijneveltd een nog steeds zeer nastrevenswaardige en actuele visie op de politiefunctie. Hij besluit zijn boek met de invulling van bepaalde randvoorwaarden om deze visie van retoriek om te zetten in realiteit. Het gaat dan om wijkagenten volledig beschikbaar voor de wijk en teams die de visie van maatschappelijke integratie daadwerkelijk onderschrijven en ernaar handelen. Daarnaast stelt hij voor om gebiedsgebonden groepen in te richten, samengesteld uit wijkagenten en basispolitiezorgmedewerkers die samen de zorg voor zo'n gebied dragen in combinatie met goed leiderschap toegespitst op professionele ruimte. Wil je echt weten wat kan werken? Lees dit boek. Daar vind je, in politietermen, aan welke knoppen je zou kunnen draaien.

Is de maatschappelijke **integratie** van de politie in de **huidige tijd** nog **relevant**?

Recensent dr. mr. **Barbara van Caem** is hoofd van de cluster wetenschap bij de Landelijke Portefeuille Gebiedsgebonden Politie.

Impact van misbruik van geweldsmiddelen op de samenleving

HET GEWELDSMONOPOLIE BETWIST

Het monopolie op geweld is wellicht het meest zichtbaar in de regelgeving en handhaving rond geweldsmiddelen. Het bezit van vuurwapens door Nederlandse burgers is in principe verboden. De weinige uitzonderingen op dit verbod – bijvoorbeeld voor het gebruik in de jacht of voor sportschutters – worden streng gecontroleerd en gehandhaafd door de politie. Wie illegaal een wapen gebruikt tegen iemand anders, moet daarnaast rekening houden met strafrechtelijke vervolging. De politie aan de andere kant is standaard uitgerust met verschillende wapens, zoals een wapenstok, een stroomstootwapen, een diensthond of een vuurwapen.

Uit de meest recente cijfers

uit 2023 blijkt dat politieagenten deze vuurwapens ook geregeld gebruiken: 1126 keer is een vuurwapen gericht op een ander persoon, 94 waarschuwingsschoten zijn gelost en 162 keer moest er gericht geschoten worden. Dit gebruik van het vuurwapen valt dus onder het legitieme gebruik van geweld binnen het kader van geweldsmonopolie¹.

Het criminele monopolie op geweld

In de realiteit wordt dit exclusieve monopolie op geweld in Nederland echter betwist door het structurele gebruik van geweld en geweldsmiddelen door criminele netwerken, vooral degene die betrokken zijn bij drugshandel, witwassen en mensenhandel. Het gebruik van geweld door middel van liquidaties, schietincidenten of het plaatsen van explosieven schendt niet alleen het idee van geweldsmonopolie door de politie, maar onthult ook een parallel proces waarbij criminele groepen proberen hun eigen rangorde in de criminele

wereld te bepalen. Een recent onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat liquidaties onder andere worden gepleegd om concurrentie uit te schakelen, een rivaal te straffen voor een 'geripte' partij cocaïne of voor het 'oplossen' van persoonlijke conflicten². Geweld wordt hierbij niet alleen gebruikt om de positie van een specifieke groep op de criminele rangorde te verhogen – ook bij een zogenoemde *pax mafiosi*, waarbij één persoon of groep de (gewelds)monopolie opeist, wordt er geweld gebruikt om deze positie in stand te houden. Daarnaast is er altijd beweging in de criminele rangorde, bijvoorbeeld door succesvolle operaties tegen criminele netwerken die een nieuw vacuüm op de illegale markt creëren, of door nieuwe ontwikkelingen en trends, zoals de toename van productie van synthetische drugs. Met andere woorden, zowel de strijd om als instandhouding van de (gewelds)monopolie in de criminele wereld gaat hand in hand met het gebruik van structureel geweld. De beschikbaarheid van geweldsmiddelen

Over de auteurs

Katharina Krüsselmann is onderzoeker bij het Institute of Security and Global Affairs van de Universiteit Leiden, waar zij onderzoek doet naar vuurwapengeweld en explosieven. k.krusselmann@fgga.leidenuniv.nl
Richard Martens is sinds 2016 Landelijk Coördinator Illegale Vuurwapens van de Politie en co-driver van EMPACT firearms. richard.martens@politie.nl

Bij een **conflict** over **rangorde** in de **criminele wereld** zullen **gewelddmiddelen** een **beslissende** rol hebben

speelt daarbij een belangrijke rol. Op basis van de meest recente schattingen zijn er in Nederland evenveel of zelfs meer illegale dan legale vuurwapens in omloop⁵. In 2023 heeft de politie rond 6500 vuurwapens in beslag genomen. Alsnog zijn in hetzelfde jaar ook 448 schietincidenten geregistreerd – zo'n negen per week⁶. Ook hebben de ruim duizend aanslagen met explosieven de aandacht van de media en politiek getrokken. Het gebruik van dit soort gewelddmiddelen heeft voor criminelen een functionele rol; vuurwapens maken geweld op afstand mogelijk en zijn een enorm dodelijk type wapen. Tegelijkertijd vervult de inzet van gewelddmiddelen ook een symbolische functie. Zo dragen de recente aanslagen op panden met explosieven, of ook beschietingen van gebouwen een boodschap over aan rivalen: “We hebben gewelddmiddelen en zijn bereid om deze in te zetten.” Bij een conflict over rangorde in de criminele wereld en een conflict tussen ‘allen tegen allen’ zullen gewelddmiddelen een beslissende rol hebben.

Een wapenwedloop tussen politie en georganiseerde misdaad

Terwijl deze conflicten zich voor een groot deel afspeelen tussen criminele netwerken of personen, hebben ze ook direct en indirect invloed op de samenleving, en de uitvoering van het gewelddmonopolie door de politie.

Bijvoorbeeld kan het handhavende en beschermende vermogen van de politie in twijfel worden getrokken wanneer criminelen voortdurend geweld inzetten als strategisch middel en zich weinig laten beïnvloeden door strengere wetgeving of hardere straffen. Een voorbeeld hiervan is de recente golf van explosies door het land heen die een enorme impact heeft op de doelwitten zelf, omwonenden en de samenleving als geheel. Het waargenomen onvermogen van de politie om deze gewelddaden tegen te gaan, kan het feitelijke gewelddmonopolie van de politie in twijfel trekken bij de burgers. Ook worden kwetsbaarheden bij de overheid – en met name lokale besturen – zichtbaar: door het strategisch gebruik van gewelddmiddelen dwingen criminele organisaties bestuurlijke maatregelen af die veelal gericht zijn tegen het doelwit. Zo worden bijvoorbeeld panden gesloten of gebiedsverboden opgelegd tegen eigenaren van panden waar explosieven zijn afgegaan of gevonden. Daarnaast is de overheid – en de politie in het bijzonder – genoodzaakt om het eigen geweldspotentieel op peil te houden met criminele groepen. In een samenleving waarin criminelen structureel gebruik maken

- 1 Politie (2024) Gewelddaanvendingen door politieambtenaren 2023: Rapportage cijfers en duiding.
- 2 Adjiembaks, S., Boerman, F., Rok, R., & Stoffers, E. (2023). *Liquidaties in Nederland. Ontwikkelingen en achtergronden van schutters en andere betrokkenen*. Den Haag: Politie & Wetenschap
- 3 Weber, M. (1918). *Politik als Beruf. Gesammelte Politische Schriften*. München: Duncker & Humblot.
- 4 Adang, O., Mali, B., & Timmer, J.S. (2018). *Politiegeweld in zicht. Naar een visie op de hantering van het politieke gewelddmonopolie*. Apeldoorn: Politieacademie; Goudsblom, J. (2001). De monopolisering van georganiseerd geweld. *Sociologische Gids*, 48(4), pp. 343-359; Van Reenen, P. (1979). *Overheidsgeweld: een sociologische studie van de dynamiek van het gewelddmonopolie*. Samson.
- 5 Karp, A. (2018). *Estimating global civilian-held firearm numbers*. Geneva: Small Arms Survey.
- 6 Politie (2024). Firearm Dashboard.

Monopolie op geweld

In een rechtsstaat wordt het monopolie op geweld door de overheid als een fundamenteel principe beschouwd. Het concept van het monopolie op geweld werd prominent beschreven door de Duitse socioloog Max Weber³. Volgens hem is een staat pas legitiem als deze de exclusieve macht heeft om geweld te gebruiken en te reguleren binnen zijn territorium. In een gezonde rechtsstaat is het gewelddmonopolie een essentiële voorwaarde voor het functioneren van de samenleving. Het stelt de staat in staat om de wet te handhaven, openbare veiligheid te waarborgen, conflicten te bemiddelen en de burgers te

beschermen. In de praktijk ligt dit monopolie voornamelijk bij de politie en, in bredere zin, bij andere handhavingsinstanties. Zij hebben bevoegdheden om geweld uit te oefenen en gewelddmiddelen in te zetten. Kaders zoals de Rechten van de Mens, de Politiewet of Ambtsinstructie reguleren echter in welke omvang en context de inzet van geweld door de politie legitiem is. Pas als deze inzet door de samenleving als legitiem wordt beschouwd, heerst er een daadwerkelijk monopolie op geweld; bij structureel illegitiem geweld zullen burgers het recht op gewelddmonopolie niet meer accepteren⁴.

In Engeland horen vuurwapens niet bij de standaarduitrusting van politieagenten

van vuurwapens en andere geweldsmiddelen kunnen politieagenten – zij het vanuit praktische of symbolische overwegingen – niet met minder effectieve geweldsmiddelen handhaven. Dit verband tussen het gebruik van geweldsmiddelen bij criminele groepen en de politie wordt zichtbaar in een internationale vergelijking: in Engeland, waar weinig sprake is van georganiseerde misdaad en vuurwapengebruik door criminelen, horen vuurwapens niet bij de standaarduitrusting van politieagenten. De Nederlandse politie wederom kan zich de keuze tegen vuurwapens niet veroorloven – zeker niet nadat criminelen in recente jaren ook aanslagen hebben gepleegd tegen symbolen van de rechtsstaat, zoals de advocaat Derk Wiersum of journalist Peter R. de Vries. Gewild of ongewild belandt de Nederlandse politie hiermee in een soort wapenwedloop met criminele groepen.

Het herstellen van het monopolie op geweld

Ondanks de grote impact van het misbruik van geweldsmiddelen door criminele netwerken speelt de aanpak van wapens geen centrale rol in de bestrijding van de georganiseerde misdaad. Uit overheidsdocumenten blijken een aantal andere punten in de focus te staan, zoals het terugdringen van de vraag en het aanbod van drugs, de aanpak van verdienmodellen voor criminelen, preventie met gezag of het bewaken van bedreigde personen⁷. Geweldsmiddelen zoals vuurwapens worden in deze documenten weliswaar kort genoemd als een mogelijk verdienmodel van criminelen, maar niet in verband gebracht met het excessieve geweld of bijvoorbeeld de bedreigingen van personen. Het gebrek aan focus op geweldsmiddelen volgt ook uit recente cijfer over strafrechtelijke onderzoeken naar wapens en explosieven in de context van criminele samenwerkingsverbanden: in 2023 hebben slechts 89 van deze onderzoeken plaatsgevonden, terwijl hetzelfde

jaar ruim 1500 incidenten met explosieven en geloste schoten zijn gemeld⁸. Verder blijkt uit recent onderzoek ook dat wapens binnen het operationele politiewerk met name als een in beslag genomen goed worden beschouwd dan een object van interesse⁹. Zo vindt er bijvoorbeeld geen structureel onderzoek plaats naar de herkomst of gebruiksgeschiedenis van in beslag genomen vuurwapens mits dit onderzoek relevant is voor een strafrechtelijke vervolging.

Het is cruciaal om geweldsmiddelen een centralere rol te geven in de aanpak van criminele netwerken en het herstellen van het monopolie op geweld bij de overheid en politie. De aanpak van andere Europese landen kan hierbij als inspiratie dienen: in Engeland, bijvoorbeeld, is de aanpak tegen illegale vuurwapens gecoördineerd via een aantal teams, die de samenwerking tussen politie en forensische experts versterken, stakeholders bij elkaar brengen en strategische en operationele informatie omtrent illegale vuurwapens verzamelen. Ook wordt aandacht gevraagd voor de gevaren omtrent het illegaal gebruik en de handel in vuurwapens via een uitgebreide nationale campagne “*Know the gun, know the law, know the consequences.*”¹⁰ In deze campagne worden mogelijke illegale gebruikers van vuurwapens via posters, video’s en socialemediabijdragen gewaarschuwd over mogelijke consequenties. Ook de Spaanse

- 7 Ministerie van Justitie en Veiligheid (2022). *Vizier op georganiseerde misdaad 2022*. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid; Ministerie van Justitie en Veiligheid (2023). *Rapportage aanpak georganiseerde, ondermijnende criminaliteit*. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- 8 Openbaar Ministerie (2024). *Jaarbericht 2023*. Den Haag: Openbaar Ministerie; Hoefnagel, C. (2024). *Gespreksnotitie rondetafelgesprek explosieven i.n.v. Politie*. Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal; Politie (2024). *Firearm Dashboard*.
- 9 Liem, M. & Krüsselmann, K. (2021). *The way of the gun: Firearms trafficking and the impact on firearm violence in the Netherlands*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- 10 National Crime Agency (2024). *Illegal firearms*. <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/firearms>

Guardia Civil heeft een gespecialiseerde eenheid (*Intervención Central de Armas y Explosivos* (ICAE)) die de aanpak van en interventies tegen illegale wapens en explosieven evenals de controle over legaal wapenbezit en -gebruik coördineert. Het ICAE heeft naast tactische en operationele doelen ook een verbindende rol tussen publieke en private belanghebbenden, zoals particuliere organisaties of verenigingen. De meerwaarde van ICAE's gecentraliseerde expertise op het gebied van wapens en explosieven werd zichtbaar tijdens de ontwikkeling van SCEPYLT (*Explosives Control and Protection System to Prevent and Fight against Terrorism*), een elektronisch systeem voor de documentatie van de transfer van explosieven dat ondertussen in meerdere Europese is geïmplementeerd en informatie-uitwisseling bevordert¹¹. Daarnaast hebben veel lidstaten van de EU in de afgelopen jaren op aanbeveling van de Europese Commissie een nationaal *Firearms Focal Point* gerealiseerd – een centraal informatie en expertise knelpunt over wapens en munitie. Tot nu toe mist het echter aan een integrale samenwerking: door een diversiteit aan databases en benaderingen tot de aanpak van wapens zijn deze Focal Points niet in staat om onderling gegevens uit te wisselen en trends omtrent illegaal gebruik en handel in wapens vroegtijdig te signaleren.

Met de komst van de nieuwe *Firearms Focal Point* in Nederland ontstaat op nationaal niveau een centrale plek voor informatie-uitwisseling en coördinatie, die mogelijk een betere integrale samenwerking op het gebied van wapens bevordert, in het bijzonder tussen de tactische en forensische ketens. Ook zou de *Firearms Focal Point* een betere systematische registratie van gegevens van in beslag genomen en onderzochte gewelddadige middelen kunnen coördineren. Dat kan wederom inzichten brengen over handelslijnen, netwerken van 'ombouwers' van vuurwapens of internationale samenwerkingen tussen criminele netwerken. Om deze informatie knelpunt succesvol te laten werken moet echter het besef over de belangrijke rol van gewelddadige middelen in de conflicten binnen en tussen criminele netwerken en de impact van het misbruik van gewelddadige middelen op de samenleving en het monopolie op geweld door de overheid en politie breed gedragen worden bij beleidsmakers, de politie organisatie en andere belanghebbende.

Een aanpak van gewelddadige middelen zal weliswaar niet de oorzaken van gewelddadige conflicten bestrijden, maar wel de instrumentele gereedschapskist van criminelen beperken, de excessieve aard van de conflicten verminderen en de overheid en politie zeggenschap over het gebruik van gewelddadige middelen teruggeven. •

¹¹ Cano, J. & Hernández, R. (2013). SCEPYLT: An information system for fighting terrorism. *IEEE Software*, 30(3), 73-79.

Toekennen van verdedigingsmiddelen aan boa's noodzakelijk?

FUNDAMENTELE DISCUSSIE OVER ROL EN UITRUSTING

Eind jaren tachtig, begin jaren negentig deed de stadswacht haar intrede in het Nederlandse openbare domein. Daarmee was de politie niet langer als enige partij belast met toezicht en handhaving. Deze ontwikkeling kwam op gang omdat de politie onvoldoende voldeed aan de verwachting om zichtbaar op straat aanwezig te zijn. Het betreft toezicht houden en handhavend optreden ten aanzien van de 'kleine norm' in de publieke ruimte, zoals overlast, vervelend gedrag, vervuiling van de openbare ruimte en kleine criminaliteit (Terpstra, Van Stokkom & Spreeuwers, 2013).

Sindsdien zijn taken en bevoegdheden van stadswacht naar boa geëvolueerd. Daarbij zijn verschillende soorten boa ontstaan, die verschillende gebieden (domeinen) bestrijken¹. Gemeentes bepalen, binnen kaders², zelf de doelen waarvoor hun boa's worden ingezet, alsmede hun taken, bevoegdheden en middelen (Abraham & Van Soomeren, 2020). Met de groei en ontwikkeling van de afdelingen toezicht en handhaving is ook een andere meer sluipende verandering waar te nemen; die van inzet op leefbaarheid naar inzet en handhaving op veiligheid. Deze verschuiving hangt samen met de roep om verdedigingsmiddelen, een roep die luid klinkt.

Ontwikkelingen rond de taken van de boa

Dé 'boa' bestaat niet. Achter deze afkorting schuilt een scala aan taken, bevoegdheden, uniformen en uitrusting. De inzet van boa's breidt voortdurend uit. Van Stokkom en Eikenaar (2014) beschrijven dat boa's volgens hun

teamleiders, wijkmanagers en politieagenten voor meer handhavingstaken kunnen worden ingezet. Op de site van het 'boa-expertisecentrum' is te lezen dat boa's bij gemeenten – zeker sinds corona – steeds meer en zwaardere taken toebedeeld krijgen. Burgemeesters hopen daarmee grip te houden op de leefbaarheid, zeker op locaties waar de politie nauwelijks meer komt. Dit wordt ingegeven door de constatering dat de politie minder taken op straat uitvoert en boa's dit oppakken (Abraham & Van Soomeren, 2020).

In deze ontwikkeling is het van belang om de taakstelling van boa's duidelijk te definiëren. De politie stelt in een beleidsdocument over samenwerking met boa's dat "we niet mogen verwachten dat boa's hun taken doen met gebruikmaking van geweld. Het lijkt logisch om de begrenzing van de inzet van boa's te zoeken in de voorzienbaarheid van risico's op geweld, met andere woorden als er redenen zijn om aan te nemen dat de kans op geweldstoepassing toeneemt. In die gevallen wordt de

Over de auteur

Gert Jan de Jonge MSc is bestuurskundige met politie-achtergrond en politievrijwilliger in de ondersteuning, Den Haag. Gertjan.de.jonge@politie.nl

Het ene na het andere plan wordt gelanceerd, maar zonder overleg met de boa's

boa daar niet (alleen) op ingezet” (Van Hoorn et al., 2019). De notitie pleit voor goede samenwerking, zoals ook de evaluatiecommissie Politiewet 2012 (Kuijken et al., 2017) deed: “Actieve en georganiseerde betrokkenheid op elkaars werk is een noodzakelijke voorwaarde om te voorkomen dat er al te diverse en dus voor de burger onduidelijke praktijken ontstaan.” Abraham en Van Soomeren (2020) zien hierin een bijzondere rol voor de politie: “Het bestaan van lokale toezichthouders, handhavers, boa's en particuliere terreinbeheerders is een feit en draagt bij aan veiligheid. Maar de politie moet de regie blijven houden op het toezicht in de openbare ruimte en moet de verbindingen tussen de verschillende vormen van veiligheidszorg organiseren.”

De vraag om discussie over de positie en de taken van boa's klinkt ook vanuit de bonden. Richard Gerrits, voorzitter van vakbond boa-ACP³, geeft aan dat werkgevers het boatakenpakket steeds verder uitbreiden, zoals met het uitvoeren van verkeerscontroles. Hij stelt: “Het is natuurlijk prachtig dat al die werkgevers onze professionaliteit erkennen en ons meer taken willen geven. Maar zo worden we steeds meer een gemeentepolitie, met het grote verschil dat we daar niet toe zijn uitgerust. We hebben vooralsnog alleen een bonnenboekje, handboeien en in sommige gevallen een wapenstok. [...] Het ene na het andere plan wordt gelanceerd, maar zonder overleg met de boa's. Dit komt op hun bordje te liggen terwijl ze al tot over hun oren in het werk zitten. Over de veiligheid wordt niet eens gesproken. En we weten allemaal hoe mensen kunnen reageren als ze een boete krijgen.” Ook Ruud Kuin van de Nederlandse boa-bond wil een principiële discussie over nieuwe taken⁴. Al eerder riep de evaluatiecommissie Politiewet 2012 (Kuijken et al., 2017) hiertoe op. De commissie ziet “dat er sluipenderwijs een nieuwe lokale politielag ontstaat, met een onduidelijke lappendeken aan praktijken als gevolg”. Het gesprek over het boa-stelsel heeft

echter, bijvoorbeeld in de landelijke politiek, nauwelijks plaatsgevonden.

De discussie over geweldsbevoegdheid

Het klinkt logisch de discussie rond geweldsmiddelen te koppelen aan ontwikkelingen rond de taken van boa's. Overigens zijn harde cijfers rond het aantal boa's dat slachtoffer is van geweld niet voorhanden. Wel geeft in een enquête uit 2019 95% van de boa's aan slachtoffer te zijn geweest van verbale agressie, 68% van intimidatie en 58% van fysieke agressie (Abraham & Van Soomeren, 2020). Dat duidt op een serieus vraagstuk. Daarbij moet ook de vraag gesteld worden of er alternatieve wegen zijn die bewandeld kunnen en moeten worden om veiligheid en veiligheidsgevoel van boa's te vergroten. Zo is bewezen dat de *bodycam* bijdraagt aan de veiligheid van de boa op straat. Dragen hiervan draagt preventief bij aan vermindering van agressie en geweld (Flight, 2021). Boa's die een *bodycam* dragen, geven aan zich veiliger te voelen en te ervaren dat de camera's ervoor zorgen dat mensen zich minder tegen hen misdragen.

De roep om bewapening lijkt meer en meer te worden beantwoord. In steeds meer gemeenten hebben boa's de beschikking gekregen over wapenstok en handboeien. De vraag is of dit een juiste koers is. Zo blijkt uit een pilot waarbij boa's met een korte wapenstok werden uitgerust, dat zij eerder geneigd zijn risicovolle situaties tegemoet te treden. Daarmee zou de wapenstok als verdedigingsmiddel een tegenovergesteld effect kunnen hebben. In de aanbevelingen van het onderzoek naar deze pilot wordt gewezen op de noodzaak tot aanvullende training, met aandacht voor de-escalierend optreden, gesprekstechnieken, conflictbeheersing,

- 1 In deze bijdrage gaat het met name om domein 1: toezicht en handhaving in de openbare ruimte.
- 2 Dit gebeurt binnen de kaders die gesteld zijn in artikel 25 van het 'Besluit buitengewoon opsporingsambtenaar'.
- 3 Telegraaf van 20 maart 2024.
- 4 Binnenlandsbestuur van 20 maart 2024.

Dit artikel bespreekt de verschuiving op het gebied van taken en bevoegdheden van buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) op het gebied van toezicht en handhaving met de nadruk op de roep hen verdedigingsmiddelen toe te kennen en de noodzaak tot een fundamentele discussie over rol en uitrusting van de boa binnen het veiligheidsdomein.

Het gesprek over het boa-stelsel, bijvoorbeeld in de landelijke politiek, heeft nauwelijks plaatsgevonden

- 5 Cursivering door auteur.
6 Tweede Kamer, 74e vergadering, Dinsdag 26 mei 2020.
7 Brief van de minister van Justitie en Veiligheid d.d. 5 juni 2020 inzake veiligheid van boa's (Kamerstuk 29 628, nr. 958).

Literatuur

- Abraham, M. & Van Soomeren, P. (2020). *Buitengewoon veilig Onderzoek naar taken en arbeidsomstandigheden van boa's en de samenwerking met politie*. Amsterdam: DSP-groep.
- Flight, S. (2021). *Bodycams breder bekeken. Onderzoek naar de bredere toepassing van bodycams door de politie*. Amsterdam: Sander Flight Onderzoek & Advies.
- Kuijken, W.J., Gortzak, P.J., 't Hart, P., Leeuw, F.L., Sorgdrager, W., Van Thiel, S., & Van Uhm, P.J.M. (2017). *Evaluatie Politiewet 2012. Doorontwikkelen en verbeteren*. Den Haag: Commissie Evaluatie Politiewet 2012.
- PLATO, Lakerveld, J., Lindeboom, G., & Matthys, J. (2022). *Evaluatie van de inzet en het gebruik van de korte wapenstok door buitengewone opsporingsambtenaren (boa's)*. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid.

weerbaarheid en de-escalatie (PLATO, 2022). De roep om geweldsmiddelen heeft een opmerkelijke benadering gekregen door geweldsmiddelen te *framen* als verdedigingsmiddelen en dit te koppelen aan respect, waardering en goed werkgeverschap. De boabond, één van de vakbonden voor boa's, schrijft op haar website dat boa's "respect, waardering en goede arbeidsomstandigheden verdienen" en "om (je) te handhaven, heb je verdedigingsmiddelen nodig!". Dat is nodig om het werk te kunnen doen, "wat nog niet zo lang geleden de politie deed". Daarbij is, volgens de website, steeds vaker sprake van agressie en geweld, wat wordt versterkt omdat "je als boa, in *tegenstelling tot de politie*⁵, geen verdedigingsmiddelen [...] hebt hangen. Zoals een bouwvakker zonder veiligheidshelm en een scheidsrechter zonder gele en rode kaarten". In deze benadering is uitrusting met wapenning belangrijk vanuit professionaliseringsoogpunt (Abraham & Van Soomeren, 2020). Artikel 7 van de Politiewet zegt echter dat geweld mag worden aangevend om een beoogd doel te behalen. Dat is iets anders dan ter verdediging. De discussie over geweldsmiddelen voor boa's zou het sluitstuk moeten zijn van de eerdergenoemde discussie rondom taken, bevoegdheden en daarnaast veilig werkgeverschap. In de discussie kan ook niet voorbijgegaan worden aan het zorgvuldig beheer van het geweldsmonopolie van de staat. De geweldsbevoegdheid bij de politie is geïnstitutionaliseerd in de organisatie, namelijk in selectie, opleiding, training, voortdurende (her)certificering, toetsing, beoordeling en lering. Is de mogelijkheid van geweldstoepassing door de overheid niet zo'n delicate zaak, dat van andere organisaties verwacht moet worden dat zij aan

dezelfde eisen voldoen als de politie? Het lijkt erop dat veel boa-organisaties hiervoor niet afdoende zijn ingericht.

Een principiële wissel

In 2016 benadrukte toenmalig minister Van der Steur nog dat het geweldsmonopolie "nadrukkelijk niet bij de boa" ligt en in 2020 deelde minister Grapperhaus de Tweede Kamer mee dat boa's "geen wapenstok of pepperspray" zouden krijgen. Echter, nauwelijks anderhalve maand nadat minister Grapperhaus aangaf boa's niet te bewapenen⁶, kondigde hij plotsklaps een proef aan met betrekking tot bewapening bij boa's, alsook regelgeving om dit vast te leggen⁷. De minister gaf gehoor aan de toenemende roep om bewapening van boa's. Uiteindelijk vloeiden hieruit het *Besluit buitengewoon opsporingsambtenaar* (2022) en de *Beleidsregels Buitengewoon Opsporingsambtenaar* (2024) voort. Te constateren is dat deze omslag in relatie tot het denken over het geweldsmonopolie plaatsvond, zonder dat hierover in de Tweede Kamer of elders een principiële discussie is gevoerd.

Daarmee is, zeker als geweldsmiddelen gezien worden als verdedigingsmiddel, een complex debat geopend over wie welke middelen mag hanteren. Het vraagstuk van geweldsrisico's is niet enkel voorbehouden aan boa's maar geldt voor eenieder die met potentieel agressieve mensen werkt. Beveiligers die toezicht houden bij grote evenementen en stewards in voetbalstadions die moeten optreden bij overlastgevende (of zelfs vechtende) voetbalsupporters, medewerkers binnen de verslavingszorg, deurwaarders en treinconducteurs; het aantal professionals dat op basis van deze redenering de beschikking over geweldsmiddelen zou moeten krijgen is groot. Kort gezegd; waar houdt het dan op na de boa? De vraag is welke weg wordt ingeslagen als we geweldsmiddelen ter bescherming gaan verstrekken (PLATO, 2022). Dan doemen beelden op zoals we die in andere landen, zoals de Verenigde Staten, kennen, waar velen wapens dragen. Duidelijk is dat hier een principiële wissel wordt genomen, namelijk van het gebruik van geweldsmiddelen als middel om een doel te behalen naar het gebruik ervan om als verdedigingsmiddel. In dit laatste voorziet de wet tot op heden niet.

Bewust kiezen

Fundamentele vragen die eerst gesteld moeten worden en waarover de discussie gevoerd moet worden, richten zich op de taken en bevoegdheden die boa's moeten en willen hebben en in hoeverre deze gelijke tred houden met hun competenties en opleiding. Daarbij hoort de vraag wat van een boa mag worden verwacht. Taken van boa's verschuiven steeds meer van leefbaarheid naar veiligheid. Daarmee schuiven boa-werkzaamheden steeds meer op richting de politietaken. Boa's krijgen meer bevoegdheden en daarmee neemt de impact van hun werkzaamheden toe. Het toekennen van geweldsmiddelen ter verdediging betekent een voor ons land ongekende verschuiving ten opzichte van de wijze waarop de politie haar geweldsbevoegdheid kent.

Deze ontwikkeling moet dan ook niet organisch verlopen. Een wezenlijke verandering binnen een domein dat zo'n directe impact op de samenleving heeft, moet vergezeld gaan van politiek afgesproken kaders. Voorkomen moet worden dat er zonder principiële discussie

Taken van boa's verschuiven steeds meer van leefbaarheid naar veiligheid

een (bewapende) gemeentepolitie ontstaat, zonder heldere benadering van protocollen rond geweldsgebruik, juridisch kader en het toezicht daarop en training en toetsing. Uitbreiding van middelen kan slechts een uitkomst zijn van deze, politieke, discussie. De eerste verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de landelijke politiek en de minister van Justitie en Veiligheid en direct daarna bij de werkgevers. Zij moeten deze handschoen oppakken om zo daadwerkelijk te zorgen voor een veilige werkomgeving voor boa's die weten wat zij mogen en kunnen maar vooral ook wat niet. Een kenmerk van een professionele organisatie is ook zeggen tot hier en niet verder; we zijn geen politie. •

Literatuur (vervolg)

- Terpstra, J., Van Stokkom, B., & Spreuwers, R. (2013). *Toezichhouders en handhavers in de (semi)publieke ruimte – een internationale vergelijking*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Van Hoorn, J., Van Dijk, A., Koppejan, J., & Speetjens, J. (2019). *Boa en politie, niet naast elkaar maar met elkaar. Verkenning politie over samenwerking met Boa's*. Den Haag: Nationale Politie.
- Van Stokkom, B. & Eikenaar, T. (2014). "BOA's: een volwaardige beroepsgroep naast de politie?". *Het Tijdschrift voor de Politie*, 76(7): 6-10.

Verder lezen op de website

Op www.websitevoordepolitie.nl worden geregeld artikelen geplaatst die cirkelen rond het thema van een themanummer of artikelen die anderszins passen in het beleid van de redactie. De website biedt de mogelijkheid om te reageren op de artikelen en om via de beschikbare social media het artikel onder de aandacht van anderen te brengen.

Onderstaand artikel sluit aan bij het thema 'Geweldsmonopolie'. We introduceren het kort. Op de website is het integrale artikel als pdf te downloaden.

Veldexperiment TNO: smartwatches voor de politie

Vaak wordt in onderzoek wel gefocust op de aanloop van geweldsgebruik door de politie (risicoanalyses en het nemen van voorzorgen) en de situaties waarin geweld potentieel gebruikt kan worden (de-escalatie en verschillende vormen van geweldsgebruik). Minder aandacht wordt doorgaans besteed aan de gevolgen van het gebruik van geweld door individuele agenten. Dit laatste kan een grote impact hebben op het psychosociaal welzijn van de individuele agent. De aandacht voor dit psychosociaal welzijn staat centraal in het onderzoek van TNO naar de effecten van smartwatches op weerbaarheid en vitaliteit van medewerkers.

TNO voerde een veldexperiment uit met 95 executieve politiemedewerkers uit de eenheden Amsterdam en Oost-Nederland. Deze medewerkers gebruikten gedurende een periode van vijf weken geen smartwatch en daarna een periode van vijf weken lang wel. Aan het begin en aan het eind van deze periodes vulden de deelnemers een vragenlijst in. Deze vragen richtten zich onder meer op *bewustzijn* over stress, slaap en fysieke activiteit, *vertrouwen* in je eigen vermogen om dit positief te beïnvloeden en *ervaren* welzijn, stress en slaapgebrek.

Veelbelovende resultaten

Zoals verwacht trad er in de eerste vijf weken geen verandering op. Maar na vijf weken gebruik van de smartwatch waren er allerlei positieve effecten zichtbaar: medewerkers rapporteerden meer bewustzijn over stress en hoe hiermee om te gaan. Ze hadden ook meer vertrouwen in hun vermogen om hun gedrag op dit gebied te veranderen, te herstellen van stressvolle situaties en hun taken op een goede manier uit te voeren. Bovendien verbeterde hun mentaal welzijn en daalde hun stressniveau.

Na vijf weken verbeterde het mentaal welzijn en daalde het stressniveau

Conclusie en aanbevelingen

De positieve resultaten laten zien dat smartwatches politiemensen niet alleen helpen bewuster te worden van hun gezondheid, maar hen ook de tools geven om hun weerbaarheid en vitaliteit actief te verbeteren. De huidige systemen zijn echter niet perfect; zo kunnen ze bijvoorbeeld nog niet het risico signaleren op het ontstaan van mentale klachten, terwijl politiemensen wel die behoefte hebben. Bovendien vindt er bij de meeste smartwatches verwerking van gezondheidsgegevens op eigen servers (vaak buiten de EU) plaats. Het valt daarom aan te bevelen dat de politie investeert in een monitoringssysteem specifiek voor de politie. Een dergelijk systeem dat past bij de context van het politiewerk en aansluit op de behoeften van de medewerker, kan optimaal bijdragen aan de ondersteuning van medewerkers, terwijl de veilige opslag en verwerking van gezondheidsgegevens gegarandeerd wordt.

Over de auteurs

Wim Kamphuis is werkzaam bij TNO Defensie en Veiligheid, afdeling Learning & Workforce Development.

Sanne Visser is werkzaam bij de Politie, Staf Korpsleiding, Directie Operatiën, Vakmenschap, Kennis & Kwaliteit.

GESLAAGD

Aan de Politieacademie studeren jaarlijks vele politiefunctionarissen af. Voor deze rubriek selecteren de opleiders van de Politieacademie enkele boeiende en goed beoordeelde verslagen van afstudeeronderzoeken. De meeste scripties kunnen bij de Mediatheek van de Politieacademie (www.politieacademie.nl/mediatheek) geraadpleegd worden. Publicatie aldaar is afhankelijk van de rubricering van de mate van vertrouwelijkheid. De scripties van onderstaande studenten kunt u rechtstreeks aanvragen via het vermelde e-mailadres.

Een onderzoek naar zij die een zelfgekozen einde vonden

Jantine van der Vorm
jantine.van.der.vorm@politie.nl
 Master Criminal Investigation

Inspiratie voor deze masterscriptie werd o.a. gevonden in Britse onderzoeken¹; op basis van politiedata werd hierin diepgaand onderzoek gedaan naar vindlocaties van specifieke categorieën vermiste personen. In deze scriptie werd gekozen voor de categorie gesuïcideerde vermiste personen. De onderzoekspopulatie betrof uitsluitend overleden slachtoffers. Naast theoretische en praktische relevantie had dit onderzoek daardoor ook een uitermate belangrijke maatschappelijke relevantie; voor de slachtoffers en voor de nabestaanden.

De vraag omtrent de omvang van deze categorie werd beantwoord. Verder werd ingezoomd op de dossiers van de slachtoffers die elders (niet in de eigen woning) werden aangetroffen. Want waar gaan wij als politie onze zoekactie op richten wanneer iemand niet thuis wordt aangetroffen? Uit de onderzochte persoonlijke, situationele en ruimtelijke kenmerken werden onderzoeksresultaten in de vorm van 'vuistregels' geformuleerd. Deze kunnen bijdragen aan het vormen van gerichte opsporingsacties, in het bijzonder bij suïcidale vermissingszaken waar bij aanvang weinig tot geen verdere aanknopingspunten zijn.

De persoonskenmerken geslacht en leeftijd, in samenhang met het situationele kenmerk van de suïcidemethode gecombineerd met ruimtelijke kenmerken zoals het gekozen vervoersmiddel en de fysieke gesteldheid van het slachtoffer, kunnen bijdragen aan het afbakenen van het (eerste) zoekgebied. Zodoende draagt dit onderzoek bij aan het, al dan niet levend, terugvinden van de suïcidale vermiste persoon.

¹ National Crime Agency (NCA) (2016). *iFIND*. UK Missing Persons Bureau. Gibb, G.J., & Wolnough, P. (2007). *Missing Persons Understanding Planning Responding*. Grampian Police.

Onveiligheidsgevoelens bij veiligheidsbewakers

Sara van der Heijden
sara.van.der.heijden@politie.nl
 Bachelor Politiekunde

Het onderzoek 'Onveiligheidsgevoelens bij veiligheidsbewakers', verricht onder 79 (86%) operationele politieambtenaren van een basisteam in Nederland, gaat over (on)veiligheidsgevoelens. Wat blijkt? Het burgerlijk confrontatiegedrag is de afgelopen tijd, zowel op de lange als op de korte termijn, behoorlijk toegenomen. Het geregistreerde GTPA is sinds 2017 met 33% gestegen. Verklaringen hiervoor worden door de ondervraagden met name gezocht in de verruwing van de samenleving, polarisatie, maatschappelijke onrust (onder meer ten gevolge van covid) en toenemend gebruik van sociale media. Met name door die sociale media wordt het confrontatiegedrag ook heftiger en anders: schimmiger, bedreigender en voortdurend aanwezig, ook in de privésfeer. Gek genoeg doet een meerderheid (59%) van de bevroegde politieambtenaren nooit een melding van GTPA en dat terwijl een groot deel van hen (31% versus 14% volgens de medewerkersmonitor van 2021) wel degelijk klachten ervaart.

De geschetste trend is temeer zorgwekkend omdat het afnemend veiligheidsgevoel, zo blijkt uit de scriptie, niet alleen het resultaat is van externe factoren. Ook interne factoren, ontwikkelingen binnen de eigen organisatie dus, spelen een rol. Hiermee spelen externe en interne factoren op elkaar in en ontstaat er een dynamiek die maakt dat de onderzochten zich almaar onveilig(er) voelen.

Interne factoren die inbreuk maken op het veiligheidsgevoel van de ondervraagden zijn om te beginnen de ontbrekende bescherming en steun vanuit het OM en de eigen politieorganisatie. Een andere factor is dat een groot aantal van de nieuwe lichten collega's (P021) onvoldoende voorbereid is op politiezone inzet. Maar liefst 87% van de bevroegde politieambtenaren geeft aan dat zij zich hierdoor gefrustreerd, kwetsbaar en onveilig voelen.

RWS

Defence & Law Enforcement

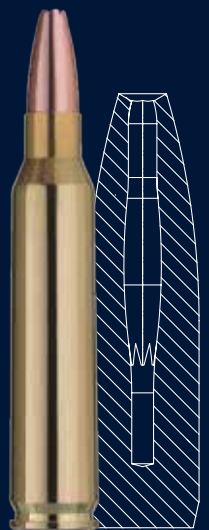

RWS GmbH - Your reliable partner for your mission, training and simulation.

As leading manufacturer of innovative ammunition, we develop and provide small caliber standard and special ammunition for a variety of professional applications. Precise, reliable and safe. In close cooperation with you, we develop and provide the best solutions for your current and future challenges. For you. Worldwide.

BDT

RWS GmbH is part of the Beretta Group and member of the BDT alliance. This advertisement serves to present our company. Delivery exclusively to official buyers.

5.56 x 45
LF Styx
3,7g / 57 gr

RWS GmbH / info@rws-tech.com / www.rws-technology.com

We ontwikkelen EEN NIEUWE STANDAARD voor brandweerlieden

Een uitruklaars is bepaald geen 'standaard werk-schoen'. Bij de brandweer kunnen de werkomstandigheden uiterst extreem zijn. Zoals bij inzet in brandende gebouwen met hitte, verontreinigd bluswater, in omgevingen met chemische stoffen, puin of in werksituaties met zware gereedschappen. Wij kennen de korpsen, het risicovolle werk en de operationele uitdagingen als geen ander. Met onze jarenlange ervaring hebben we voor elke situatie de juiste uitruklaars ontwikkeld.

En als de praktijk verandert, ontwikkelen we onze producten ook door. Dit doen we niet alleen door te luisteren naar de markt, maar ook door mee te kijken bij trainingen. Zo traint de brandweer intensiever op methodieken voor verkenning en brandbestrijding in gebouwen. Laag bij de grond voortbewegen is daarbij het devies, zodat brandweermensen bij binnenbrandbestrijding steeds vaker 'op de knieën' moeten. Die methode leidt tot slijtage van de neus van de uitruklaarzen en de knieën van de broeken. Op verzoek van de branche heeft HAIX samen met het brandweertrainingsinstituut CFBT-NL een oplossing gevonden. Niet zomaar van de tekentafel, maar op basis van praktijkervaringen. Specialisten van CFBT-NL hebben deze blusmethode aan de branche gecommuniceerd en als training opgenomen.

Dit heeft geleid tot een upgrade van HAIX de Fire Flash Gamma met een slijtvaste rubberen beschermkap. Deze veel gedragen en robuuste uitruklaars combineert draagcomfort met een hoge beschermingsgraad. En naast de upgrade van de 'Flash Gamma', lanceert HAIX momenteel een uitvoering voor de Nederlandse markt van de meest populaire uitruklaars Fire Eagle Pro met zaagbeschermingsklasse II.

Al decennialang voorziet HAIX de brandweer van de beste uitruklaarzen, door goed te luisteren naar praktijkervaringen van brandweerprofessionals en trainingsinstituten. Daar zijn we bij HAIX trots op!

**HEROES
WEAR
HAIX**

HAIX®

Alle brandweerlaarzen zijn verkrijgbaar via www.haix.nl. Als je je laarzen direct wilt bestellen, scan dan de QR-code en bezoek de website.

